

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Terje Savi

**KODAKONDSUS, RAHVUS JA
IDENTIFITSEERIMINE POLIITILISE
KOGUKONNAGA: EESTI NÄIDE**

Magistritöö

Juhendaja: Piret Ehin, PhD

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. POLIITILINE KOGUKOND JA SELLEGA IDENTIFITSEERIMINE	8
1.1 Poliitiline toetus	8
1.2 Poliitiline kogukond	10
1.2.1 Poliitilise kogukonna mõiste ning seos kodakondsuse ja rahvusega	10
1.2.2 Poliitilise kogukonnaga sarnased kontseptsioonid uurimustes	15
1.2.3 Poliitilise kogukonna olulisus	16
1.2.4 Poliitilise kogukonnaga identifitseerimise uurimine	17
1.2.5 Poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavad tegurid	19
1.3 Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine ja poliitiline aktiivsus	22
1.3.1 Poliitilise aktiivsuse seos poliitilise kogukonnaga	22
1.3.2 Poliitilise toetuse tasandite mõju poliitilisele aktiivsusele varasemate uuringute kontekstis	25
1.3.3 Institutsionaalne ja mitteinstitutsionaalne poliitiline aktiivsus	26
1.3.4 Poliitiline aktiivsus Kesk- ja Ida-Euroopas	28
1.4 Hüpoteesid	29
2. ANDMED JA MEETODID	31
2.1 Poliitiline kogukond, rahvus ja kodakondsus Eesti kontekstis	31
2.2 Andmestik: Eesti Integratsiooni monitooring	33
2.3 Muutujate operatsionaliseerimine	35
2.3.1 Sõltumatud muutujad	35
2.3.2 Sõltuvad muutujad	39

2.4	Meetod.....	42
3.	POLIITILISE KOGUKONNAGA IDENTIFITSEERIMIST JA POLIITILIST AKTIIVSUST MÕJUTAVAD TEGURID.....	43
3.1	Ülevaade tulemustest	43
3.1.1	Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine	43
3.1.2	Poliitiline aktiivsus	46
3.2	Arutelu. Tulemused hüpoteeside kontekstis	48
	KOKKUVÕTE.....	55
	KIRJANDUS	58
	SUMMARY	68
	LISA.....	72

LÜHIKOKKUVÕTE

Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine on oluline demokraatlike riikide mõistmise kontseptsioon, kuid selle uurimisel on harva aluseks võetud mitmerahvuselist riiki, kus rahvastikust suur osa ei oma elukohariigi kodakondsust. Poliitiline kogukond on mõiste, mis on tihedalt seotud rahvuse ja kodakondsusega, kuid kumbki neist mõistetest ei defineeri ära poliitilise kogukonnaga samastujaid. Samas ei ole teada teised tegurid, mis lisaks rahvusele ja kodakondsusele identifitseerimist mõjutada võivad. Poliitilist aktiivsust nähakse tugeva demokraatia tunnuseks nagu ka kõrget poliitilise kogukonnaga identifitseerimise taset, aga varasemate uuringute järgi ei ole teada, kas poliitilise kogukonnaga identifitseerimine mõjutab konventsionaalset ja mittekonventsionaalset poliitilist aktiivsust. Probleemide lahendamiseks tõstatati kaks uurimisküsimust. Esiteks, millised tegurid mõjutavad poliitilise kogukonnaga identifitseerimist vähemusrahvuste seas? Teiseks, kuidas mõjutab poliitilise kogukonnaga identifitseerimine poliitilist aktiivsust? Vastuste leidmiseks kasutatakse juhtumianalüüsi näitena Eestist, sest riigis on suur vähemusrahvuse osakaal, keda saab eristada kodakondsuse alusel. Andmeanalüüsis kasutati kasutati 2015. aastal läbi viidud Eesti Integratsiooni monitooringu andmestikku, mis on esinduslik vähemusrahvusesse kuulujate osas.

Tulemusena leiti, et vähemuste poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavad tegurid on määratlemata või kolmandate riikide (Vene, Ukraina, Valgevene) kodakondsus, eesti keele oskus ning vanus. Määratlemata ja kolmandate riikide kodakondsus suurendavad šansse poliitilise kogukonnaga identifitseerimiseks nagu ka nõrk riigikeele oskus. Hea riigikeele oskus ning kuulumine vanemasse vanuserühma suurendas šansse nõrgaks poliitilise kogukonnaga samastumiseks. Kuigi mõjutavaid tegureid oli vähe, on näha, et Eestimaalaste hulka on kaasatud suur hulk vähemuste liikmeid, keda tavaliselt peetakse ühiskonnas rohkem võõrandunuteks. Seevastu need vähemusse kuulujad, kelle integreerituse taset nähakse kõrgemana, ei identifitseeri end eeldatud määral Eesti poliitilise kogukonnaga.

Poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel ei leitud statistiliselt olulist mõju poliitilisele aktiivsusele. Põhjus võib olla poliitilise kogukonna püsivuses ajas ja institutsioonideülesuses.

SISSEJUHATUS

Kaasaegne maailmasüsteem on üles ehitatud riikidele, mille aluseks on ühisel kultuuril, ajalool ja poliitilistel institutsioonidel põhinevad rahvused. Riigis olevad institutsioonid saavad demokraatlikus riigikorras legitiimsuse rahvalt, *deemoselt*, mis on moodustatud kindlal territooriumil. Rahvusriigi kõrval asuvad mitme rahvusega riigid ja föderatsioonid, mille riigikord on demokraatlik ja mis suudavad vaatamata riigisisestele erinevustele terviklike riikidena toimida. Tänapäeval elab riigis lisaks põhirahvusele järjest enam erinevaid vähemusi ja kõikidel elanikel ei ole elukohariigi kodakondsust. See on toonud kaugenemise homogeenise riigi mudelist, kus üks rahvus moodustab ühe riigi. Demokraatia eelduseks on koostööd tegev ühiskond ja seda ka mitmerahvuselises riigis ning poliitilise kogukonnaga identifitseerimine on üks viis, kuidas mõõta inimeste tahet koostööks ja toetust riigi suhtes. Poliitilise kogukonna küsimuses tähelepanu vähemustele suunates saab teada tihti kõige nõrgemas seisus oleva ühiskonnagrupi seotuse riigiga.

Poliitiline kogukond on osa poliitilise toetuse teooriast, mis algelt loodi 1950. aastatel ja arendati edasi 1990ndatel. Poliitilise toetuse teoorias mõõdetakse inimeste suhtumist riigi erinevatele tasanditele. Paljud teooria poolt välja töötatud seisukohad on levinud tões poliitika uurimisel. Magistritöös keskendutakse poliitilise kogukonnaga identifitseerimisele, mis näitab, kui palju inimesed tunnevad end riigi osana. See konkreetne mõiste on kirjanduses alateoretiseeritud ja vähe uuritud. Kontseptsiooni hägusust suurendab teaduskirjanduses leviv olukord, kus mõistet samastatakse tihti rahvuse ja kodakondsusega. Nende mõistete eristamine on siiski oluline.

Minu **töö eesmärkideks** on esiteks leida tegurid, mis mõjutavad poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mitte-põhirahvuse seas mitmerahvuselistes riikides. Teiseks uurin seost vähemusrahvusesse kuulujate poliitilise kogukonnaga identifitseerimise ja poliitilise aktiivsuse vahel. Eesmärgi leidmiseks tõstatatakse töös kaks uurimisküsimust. Esiteks, millised tegurid mõjutavad poliitilise kogukonnaga identifitseerimist vähemusrahvuste seas? Teiseks, kuidas mõjutab vähemusrahvusesse kuulujate poliitilise kogukonnaga identifitseerimine poliitilist aktiivsust?

Töö eesmärkide saavutamiseks kasutatakse regressioonanalüüsi, tuginedes Eesti Integratsiooni monitooringu 2015. aasta andmestikule. Uuring on sõltumatu ja põhjalik, valim on esinduslik vähemuse taustaga inimeste osas. Kokkuvõtvalt saab välja tuua kaks järeldus. Esiteks, nõrga riigikeele oskusega määramata või kolmandate riikide kodakondsusega vähemusrahvusest indiviidid samastuvad riigi poliitilise kogukonnaga, mis on vastandlik arvamusel, et nad on riigist enim võõrandunud. Rohkem tähelepanu tuleks hakata pöörama kodakondsust omavatele riigikeelt kõnelevatele vähemustele ning põhjustele, miks nad ei tunne end poliitilise kogukonna osana. Teiseks, poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõju poliitilisele aktiivsusele ei väljendu indiviidide reageeringutes institutsionaliseeritud poliitikale.

Poliitilise kogukonna uurimine on oluline, kuna võtab keskmesse inimesdimensiooni, mis on olemuselt emotsionaalne ja hoiakuline, kuid millel on reaalsed mõjud riigile. Poliitilisse kogukonda kuulumise aluseks on riigis elavate inimeste enda tunnetus, mitte nende rahvus või kodakondsus. Tulenevalt seotusest tunnetusega saab „poliitilise kogukonna toetuse“ asemel eesti keeles öelda poliitilise kogukonnaga identifitseerimine või samastumine. Kaasaegsetes ühiskondades on erineva rahvusliku ja kodakondsuse taustaga ning pika riigis elamise kogemusega elanikud, kes on mõjutatud riigi poliitilistest protsessidest. Erineva taustaga inimeste suhtumiste leidmiseks kasutatakse küsitlusuuringu andmeid, mille abil on võimalik vastavad grupid eristada.

Poliitiline aktiivsus on demokraatliku riigi eelduseks ning riigi elanike koostöö on aluseks poliitiliste protsesside muutmiseks. Poliitilise aktiivsuse väljendamise viisid võivad olla erinevad, hõlmates nii institutsionaalseid kui ka mitteinstitutsionaalseid tegevusi. Noori demokraatlikke riike iseloomustab madal poliitiline aktiivsus ning vähemusrahvuste aktiivsus on tihti madalam kui põhirahvusel.

Poliitilise kogukonna kui iseseisva kontseptsiooni uurimiseks kasutatakse töös juhtumianalüüsi näitena Eestit. Eesti riigis on suur vähemusrahvuse osakaal, kes on määratlemata või mõne teise riigi kodakondsusega, kuid kellest paljud on riigi pikaajased elanikud. Konteksti loomiseks tuleb Eestit uurides arvestada, et tegemist on endise

Nõukogude Liidu liikmesriigiga, ning sellel ajal toimunud protsessid avaldavad mõju käesoleva ajani. Vähemuse lähemat uurimist võimaldab see, et Eestis eristatakse statistika kogumisel vähemusrahvuse taustaga elanikke.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk keskendub poliitilisele kogukonnale: selle mõiste, seda mõjutavad tegurid ning seos poliitilise aktiivsusega. Esimese peatüki lõpus tuuakse välja seitse hüpoteesid, mis töös tõstatatakse uurimisküsimustele vastuste leidmiseks. Teises peatükis kirjeldatakse andmeid ja meetodeid. Andmetest on olulised need, mis on seotud Eesti paigutumisega poliitilise kogukonna teooria konteksti ning mis iseloomustavad vähemuste poliitilist aktiivsust riigis. Lisaks tuuakse välja muutujate kirjeldav statistika ning analüüsimeetodid. Viimases peatükis tuuakse välja regressioonianalüüside tulemused, millele järgneb arutelu. Töö lõpeb kokkuvõttega.

1. POLIITILINE KOGUKOND JA SELLEGA IDENTIFITSEERIMINE

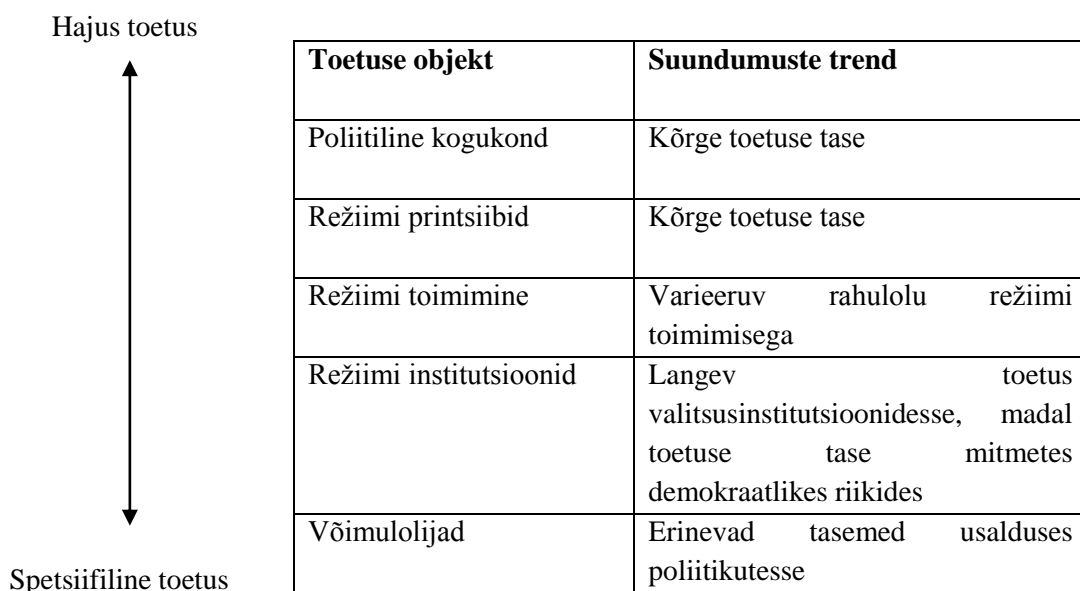
1.1 Poliitiline toetus

Poliitilise toetuse võimalikkuse eelduseks on võimuinstitutsioonide ja rahva eraldatus, kuid nende püsiv tihe suhtlus. Eriti oluline on rahva toetus riigikorrale demokraatlikus riigis. Sellises olukorras on võimulolijatele tähtis, mil määral riigi elanikud toetavad institutsioone ja režiimi. Poliitilise toetuse teooria oli esialgselt osa David Eastoni lähenemisest poliitilistele protsessidele. Easton nägi poliitilisi protsesse kui kindlaid süsteeme ning oli üks esimestest, kes kasutas poliitika uurimisel süsteemiteooriat. Esimene teos, kus autor poliitilist süsteemi põhjalikumalt käsitles, on 1965. aastal ilmunud raamat *A Framework for Political Analysis*. Poliitilise süsteemi defineerib Easton kui vahendi, mille läbi ühiskonnaliikmete soovid muudetakse siduvateks otsusteks¹ (Easton, Dennis 1967: 25). Riigi poliitilise ülesehituse jaotas ta kolme tasandi vahel, mille suhtes inimesed tunnevad või ei tunne toetust: poliitiline kogukond, režiim, võimulolijad. Toetus poliitilise süsteemi tasanditele seisneb „suhtumistes, mille kaudu isik seob end objektiga soosivalt või mittesoosivalt, positiivselt või negatiivselt“ (Easton 1975: 436). Poliitiline toetus oli osa poliitilise süsteemi sisendist. Eastoni poliitilise toetuse teooria võimaldas empiiriliselt analüüsida kolme eelnimetatud tasandit ja uurida toetust nende suhtes. Tema süsteemne lähenemine leidis nii pooldamist kui ka kriitikat (Miller 1971) ning jäi erinevates vormides poliitilisse uurimisse.

Poliitilise toetuse teooria suurema edasiarenduse tegi Pippa Norris 1999. aastal ilmunud kogumikus *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Ta kaasajastas ja täiendas Eastoni lähenemist poliitilisele toetusele ning ta tõi välja süsteemi, kuidas uusi toetuse tasandeid operatsionaliseerida tuginedes küsitlusuuringute andmetele. Kaasaegses käsitluses on viis toetuse objekti, mida võib näha astmelise mudelina, kus erinevad tasandid on teineteise sees (vt Joonis 1): toetus poliitilisele kogukonnale

¹ „...a political system is a means through which the wants of the members of the society are converted into binding decisions.“ (Easton, Dennis 1967: 25)

(*political community*), toetus režiimi printsiipidele (*regime principles*), rahulolu režiimi toimimisega (*regime performance*), usaldus režiimi institutsioonidele (*regime institutions*), toetus võimulolijate suhtes (*political actors*) (Norris 1999: 10). Toetus poliitilisele kogukonnale on kõige laiem mõiste ning toetus võimulolijatele kõige kitsam. Detailne lähenemine on oluline, kuna inimesed eristavad riigi võimu toimimises erinevaid tasandeid: „praktilas, kodanikud teevad vahet režiimi erinevate tasandite vahel, näiteks uskudes tihti demokraatlikesse väärtustesse, olles samal ajal kriitiline viisi suhtes, kuidas valitsused töötavad“ (Norris 1999: 9). Tasandite erineva toetuse taseme osas on kinnitust andnud järgnenud uuringud (Dalton 1999; Bellucci, Memoli 2012).

Joonis 1. Poliitilise toetuse objektid (Norris 1999)

Kuigi juba David Eastoni poliitilise toetuse teooriat kasutati paljudes artiklites, siis Pippa Norrise viiene jaotus tõstis teooria uuesti esile. Norrise taotlus tasandite spetsiifilisemaks tegemisel oli poliitilise toetuse teooria selgemaks muutmise, kuna ta leidis, et varasem kriitika Eastoni teooriale tuleneb kolmese jaotuse liiga suurest üldistatuse astmest (Norris 1999: 1). Poliitilise toetuse taseme leidmiseks Eastoni teooria järgi kasutati küsitlusuuringuid ka varasemalt (Muller, Jukam 1977), kuid Norris oli esimene, kes andis kõigile viiele tasandile konkreetse väärtuse leidmise viisi, seal hulgas ka poliitilisele kogukonnale, mis varasemalt oli jäänud ilma eraldiseisva operatsionaliseerimiseta.

1.2 Poliitiline kogukond

1.2.1 Poliitilise kogukonna mõiste ning seos kodakondsuse ja rahvusega

Autorid, kes käsitlevad *poliitilist kogukonda* piiritletud mõistena, lähtuvad selle kujunemisel erinevatest alustest. Ühest küljest võib arengut näha ajaloolise telje kaudu. Poliitilise kogukonna tausta võib viia tagasi Aristotelese *politeiani* Kreekas, kus kogukonna liikmed osalesid poliitilises otsustusprotsessis (Juviler, Stroschein 1999). 20. sajandi algusest võib väljapaistvamate autoritena välja tuua šoti sotsioloogi Robert MacIveri, kes pööras tähelepanu riigi tasandil kogukonnale. Talle järgnesid 1950ndatel Karl Deutch ja Ernst Haas Euroopa kogukonna ideega. 1960ndatel ilmus David Eastoni artikkel (Juviler, Stroschein 1999: 436-439). Poliitilist kogukonda võib siduda ka kaasaegse riikluse algusega, kuna varasemalt puudus inimestel vajalik kontseptsioon rahvusesse kuulumise kohta ja ei olnud valitsemissüsteemi, mis taotles suurel määral elanikkonna toetust (Morales 2008: 57). Tänapäevases käsitluses võib poliitilise kogukonna teooria arengu seisukohalt oluliseks pidada David Eastoni lähenemist.

Kuigi Eastoni ja Norrise jaoks on poliitiline kogukond olnud osa poliitilisest toetusest, siis kirjanduses on sõnapaar laialt levinud ning seda kasutatakse nii globaalsel, riigi kui ka inimese tasandil. Riigist kõrgemal tasandil kasutatakse poliitilise kogukonna mõistet globaliseerumises, rahvusvahelistes suhetes ning rahvusvaheliste ja –üleste organisatsioonide kirjeldamises. Sellisel juhul on mõiste eesmärgiks anda edasi riikide seisukohti, mis võimaldavad rahvusülest koostööd, võttes aluseks sarnasuse mõnel üldisemal tasandil, näiteks demokraatlik riigikord. Teiselt poolt on mõiste pandud riigi konteksti, milles on oluliseks rahvuslus ja kodakondsus. Indiviidi tasandil kasutatakse poliitilise kogukonna mõistet kindlate kogukondade uurimiseks, mis võivad olla ühiskondlikult aktiivsed ning omada poliitilist mõju ja huvi.

Poliitilise kogukonna mõistel ei ole ühest definitsiooni, mida kõik teemat uurivad autorid kasutaksid. Erinevate definitsioonide juures on ühisosadeks alates Eastoni mõiste kirjeldusest „tunnetuslik/kiindumuslik“ (*affectionate*) külg, ühtekuuluvus või koos olemine ning võrreldes teiste tasanditega on iseloomulik toetuse püsivus ajas (Easton 1975; Almond, Verba 1989; Norris 1999; Juviler, Stroschein 1999; Kukathas 2003).

Inimesed peavad tundma, et riigi kui süsteemi esinemine on iseenesest väärtus (Lewis 1974: 678). Toetus poliitilisele kogukonnale seisab kõrgemal institutsioonidest ja režiimist. Pippa Norrise järgi: „Poliitiline kogukond on olemasolevate valitsusinstitutionide ülene primaarne kiindumus rahvusesse ning üldine valmisolek poliitiliseks koostööks“² (Norris 1999: 10). Selline definitsioon sobib olukorras, kus samastujateks on vaid põhirahvusesse kuuluvad inimesed. Tuues sisse vähemusrhused, omandab mõiste teise tähenduse. Tugev oma rahvusesse kiindumine väljendab väiksemat seost põhirahvusega ja võib olla näide kitsast grupiidentiteedist. Rahvusliku identiteedi loomise üks praktikaid on end riigis elavatele teistele gruppidele vastandamine (Triandafyllidou 1998), mida antud olukorras väljendaks vähemuse tundmine vaid enda kogukonna osana. Kuid vähemuste integreerimist ei pea nägema läbi assimileerimise põhirahvusega, vaid nende integreerimisega elukohariiki (Bosswick, Heckmann 2006: 1). See annab neile võimaluse toetada nii enda etnilist rahvust kui ka identifitseerida üldisema kogukonnaga. Kuna käesoleva uuringu eesmärgiks on leida, kui palju vähemusrhusesse kuulujad samastuvad poliitilise kogukonnaga, siis tuleb käsitlust laiendada ning magistritöös kasutatakse mõistet: **Poliitiline kogukond on olemasolevate valitsusinstitutionide ülene primaarne kiindumus riiki ning üldine valmisolek poliitiliseks koostööks.**

Kaasates vähemused, tekivad küsimused poliitilise kogukonna piiride kohta: keda arvestada kuulujateks ja keda mitte? Poliitilise kogukonna piirid ei ole mõiste teoreetilisi aluseid käsitlevate autorite poolt selgelt väljendatud. Juba David Easton ei defineerinud selgelt, mis on tema jaoks poliitiline kogukond. Põhiliselt sisaldas see endast ühiskonnas olevaid poliitilisi suhtlusi (Miller 1971: 225). Pippa Norris on välja toonud, et kõigil rahvustel on oma poliitiline kogukond (Norris 2011). Selline seisukoht samastab poliitilise kogukonna mõiste rahvusega, mis teoreetiliselt jagaks mitmerahvuselise riigi mitmeks eraldi kogukonnaks, kuid praktilises analüüsis sellist detailset jaotust igale rahvusgrupile ei ole esitatud. Norrisest erinev vaade on Chandran Kukathasel, kelle järgi võib kogukonda piiritleda eraldiseisvana, kui sellel on kindel soov olla iseseisev ning on olemas kogukonna poliitilise juhtimise jaoks vajalikud institutsioonid (Kukathas 2003).

² „*Political community* ... is a basic attachment to the nation beyond the present institutions of government and a general willingness to co-operate politically“ (Norris 1999: 10).

Poliitiliste kogukonna mõistet on pandud võrduma rahvuse ja kodakondsusega, kuid see on lihtsustatud vaade, mida saab vaidlustada. Kodakondsus ega rahvus ei määra ära, kes end poliitilise kogukonnaga samastavad. Seda on näha senistest poliitilise kogukonnaga identifitseerimise analüüsides, kus poliitilisel kogukonnaga ei identifitseeri kõik ühe kodakondsusega või rahvuse esindajad.

Levinud rahvuse definitsioonid on tihedalt seotud riigiga. Briti sotsioloogi Anthony D. Smithi võib pidada kaasaja mõjukaks rahvuse ja natsionalismi uurijaks. Tema kaasaegseima definitsioonina saab välja tuua, et rahvus on „kogukond, kes jagab ajaloolist territooriumi, ühiseid müüte ja ajaloolisi mälestusi, kellel on ühine avalik kultuur ning ühised seadused ja tavad“³ (Smith 2002: 15). Smithi definitsioonile on välja toodud mitmekülgset kriitikat. Iga rahvus ei saa oma kultuuri avalikult praktiseerida tulenevalt poliitilistest piirangutest. Ühised seadused eeldavad riigipoolset rahvuse liikme tunnustamist, kuid selleks on vaja kodakondsust. Olukorra määratlemine läheb veel keerulisemaks rahvuste korral, kes on hajutatud mitme riigi territooriumil. Samuti ei seo Smith rahvust riigiga, kuid tänapäeva ühiskondades on oluline, et rahvus oleks ühiskondlikult tunnustatud ning ka riigid seovad oma eksistentsi õigsust rahvustega. (Guibernau 2004: 131) Smith seob rahvusliku identiteedi riigi liikmeks olemisega, aga ei arvesta sellega, et kuigi kõigil rahvustel on oma identiteet, ei ole kõigil rahvustel oma riiki (Guibernau 2004).

Teine levinud rahvuse definitsioon on Benedict Andersonilt, kelle järgi on rahvus „kujuteldav poliitiline kogukond“⁴ – kujuteldav, olles samaaegselt olemuslikult piiratud ja suveräänne“⁵ (Anderson 2006: 6). Kujuteldav, kuna keegi ei ole kõikide teiste liikmetega tuttav; piiratud, kuna igal rahvusel on limiit, kust algab teine rahvus; suveräänne, sest on tekkinud koos valgustatuse ja revolutsioonidega, mil kadus dünastiate võim; kogukond, sest vaatamata ebavõrdsusele on tugev horisontaalne ühtekuuluvustunne (Anderson 2006: 6-7). Anderson paneb poliitilise kogukonna võrduma rahvusega, mis tähendab, et

³ „a named community possessing an historic territory, shared myths and memories, a common public culture and common laws and customs“ (Smith 2002: 15).

⁴ Kuigi originaalis on kujuteldav poliitiline kogukond, siis tavaliselt kasutatakse sõnapaari *kujuteldav kogukond* (*imagined community*).

⁵ „imagined political community – and imagined as both inherently limited and sovereign“ (Anderson 2006: 6).

vaid rahvuse esindajad saavad kuuluda poliitilisse kogukonda ning definitsioonis ei kajastu sõnapaari teise poole, poliitilisuse, roll.

Poliitilisse kogukonda kuuluvust on rahvuse alusel keeruline piiritleda, sest kogukonda kuulujate määratlemine ja kuuluvuse tundmine on pidevas muutumises. Eriti kerkib probleem mitmerahvuselises riigis, kus poliitilise kogukonna piiri mõiste on vaidlustatav. Võib täheldada, et riigis elav populatsioon ei ole kunagi kattunud piiridega, mis on loodud rahvusesse kuulujate määratlemiseks (Yuval-Davis 2006: 207). Väljapaistvateks piiride muutumise näideteks on erineva keelelise, rassilise ja usulise taustaga vähemused, kelle ühiskondlikus elus osalemise aktsepteerimine võib muutuda tõrjutust kaasavamaks või vastupidi. Kuuluvuse mõjutamine saab toimuda läbi erinevate seaduste, mille hulka kuuluvad seadused keele kasutamise osas suhtluses institutsioonidega ja ka piirangud riietusele, mis on avalikus ruumis aktsepteeritud (Thomas 2002: 324). Vähemusgrupp võib eemalduda põhirahvusest ja tunda end iseseisva poliitilise kogukonnana, kuhu hulka ei arvestata teisi grappe. Antud eristust on kasutatud mitmerahvuselistes riikides, kus on poliitilise kogukonnaga identifitseerimise analüüsis kasutatud föderatsioonide ja liitriikide erinevaid osi, näiteks Kanadas Quebec, Hispaanias Baskimaa ja Kataloonia, Ühendkuningriigis Šotimaa ning Belgias Flandria (Jenson, Papillon 2000; Serrano 2013; Brigeovich 2012). Piiride muutumist saab illustreerida Quebeci näitel. Provintsi kogukonna piiride uurimisel on välja tulnud kuuluvuse teoreetiliste aluste mitmetahulised muutumised alates 1960. aastast (etnilis-rahvuslik kuuluvus) kaasajani (kodakondsus ja keel) (Juteau 2002). Teoreetilise analüüsi käigus loodud piire saab kõrvutada 2015. aastal läbi viidud uuringuga. Selles mõõdeti poliitilise kogukonna toetust küsitlusuuringuga, kus leiti indiviidide suhtumiste erinevused Quebeci ja Kanadasse kuulumise vahel ning identifitseerimine oli mõjutatud omakorda prantsus- või ingliskeelsest kogukonnast (Kanji *et al.* 2015). Piirkondliku kogukonna eristust on võimalik teha, kui kasutatakse küsitlusuuringuid, milles on võimalik eristada vastajate toetust riigile tervikuna ja konkreetsele piirkonnale.

Ka seisukoht, et kodakondsus on poliitilise kogukonna piir, on vaidlustatav. Vaadeldes kodakondsuse ja poliitilise kogukonna seost võib leida levinud definitsioonid, kus kodanik on poliitilise kogukonna liige või kodakondsus määrab ära, kes täiel määral poliitilisse kogukonda kuulub (Just, Anderson 2011: 487; Jenson, Papillon 2000).

Kodakondsuse nägemine poliitilise kogukonna piirina määratleb ära riigi elanikud, kellel on õiguslik seos riigiga ja läbi selle õigus kuuluda poliitilisse kogukonda. Samas on lähenemisi, kus piiri on veel kitsendatud ja poliitilisse kogukonda on kaasatud vaid kodanikud, kes „nõustuvad poliitilise korraga, jagavad teiste kodanikega ühist identiteeti ning omavad ja praktiseerivad võrdselt õigusi ja kohustusi“ (Juviler, Stroschein 1999: 446). Kuigi kodakondsuse järgi piiritlemine arvestab mittekodanikud grupist välja, võivad mittekodanikud osaleda ja tunda huvi riigis toimuvate poliitiliste ja kultuuriliste protsesside vastu. Poliitilise kogukonna mõiste põhialused on aga kodakondsuse omast erinevad. Selles on institutsioonideülesust ning mõiste levinud definitsioonide juures välja toodud *tunnetuslikku* elementi, mitte legaalsel nagu kodakondsusel. Riikides elab lisaks põhirahvusele pikaajaseid mittekodanikke, kelle uurimine võib anda täiendavat teadmist poliitilise kogukonna kohta. Uuringute tulemusena on leitud, et pikaajased mittekodanikest residendid identifitseerivad ennast enim kultuuriliste ja sotsiaalsete kogukondade osana (Golash-Boza 2016). Seega on õigustatud poliitilise kogukonnaga identifitseerimise juures ka nende kaasamine, kellel puudub elukohariigi kodakondsus, ning uurida detailsemalt, mis identifitseerimist mõjutab.

Kuigi kodakondsus ja rahvus ei ole samad mõisted poliitilise kogukonnaga, on nende mõistete ühisosaks leida, mis tekitab riigis elavate inimeste vahel solidaarsust. Eriti muutuvad nad tähtsateks mõisteteks, kui uuritakse mitmerahvuselist riiki, nagu käesolevas magistritöös. Demokraatlikud riigid on valdavalt rahvusriigid, kus inimesed omavad kodakondsust. Nii rahvus kui ka kodakondsus koosmõjus võivad määratleda, mis moodustab riiki kuuluvate inimeste põhitunnused ja kes nende tunnuste puudumisel välja arvatakse (Thomas 2002). Väljaarvamise tulemusena võivad tekkida rahvusrühmad, kes end teadlikult dominantsest diskursusest eristavad. Erinevate gruppide käsitlemine puudutab ka assimileerumist, kuna tihti kasutatakse seda riigi homogeenseks muutmise vahendina. Assimileerumisele suunatud poliitilised otsused on tihti ebaefektiivsed või hoopis vastupidise mõjuga (Abizadeh 2002) ning võivad suurendada põhirahvusest eemaldunud gruppide vastumeelsust. Uurides poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mitmerahvuselise elanikkonnaga riigis, võimaldab see märgata rühmadevahelist valmisolekut koostööks või selle puudumist.

1.2.2 Poliitilise kogukonnaga sarnased kontseptsioonid uurimustes

Poliitilise kogukonna kontseptsioon puutub oma olemuselt kokku mitmete teiste uurimisvaldkondadega: poliitiline usaldus, etniline/rahvuslik identiteet, integratsioon. Poliitilise kogukonnaga lähedase mõistena võib näha rahvuslikku kogukonda (*national community*) ja Eesti Integratsiooni Monitooringus loodud riigiidentiteedi kontseptsiooni. Neist esimest, rahvuslikku kogukonda, on poliitilisest kogukonnast tihti raske eristada. Poliitilise ja rahvusliku kogukonna uurimustest on mõisteid kasutatud sünonüümidena (Safran 1997). Lisaks toimub rahvusliku kogukonna mõiste defineerimine ja operatsionaliseerimine väga sarnaselt poliitilise kogukonna omaga või kasutatakse sõnapaari kombineerituna – rahvuslik poliitiline kogukond (Thomas 2002, Morales 2008). Poliitilise kogukonna mõiste kasutamine uuringutes on olnud hägune nagu ka rahvuslikul kogukonnal, ning sellega tuleb lihtsalt arvestada. Uurija panus saab olla mõistete täpsel defineerimisel ja teooria kirjeldamisel, mis seni on paljudel juhtudel jäänud tegemata.

Riigiidentiteedi mõiste algust võib näha Raivo Vetiku kaastöös Eesti Integratsiooni monitooringu 2008. aasta artiklis. Raivo Vetiku järgi „riigiidentiteet näitab, kas ja kuivõrd on vastavas ühiskonnas inimeste erinevate etniliste identiteetide kõrval välja kujunenud nende ühine samastumine riigiga ning samal ajal ka oma erinevuste vastastikune tunnustamine“ (Vetik 2015: 24). Operatsionaliseerimisel eristab ta vähemusrahvuse ja põhirahvuse identiteeti, mis väljendub eestivenelaste juures „kollektiivse meie-tundena, mida iseloomustavad Eesti rahva [hulka] kuulumise tähtsustamine, sellega seotud õiguste ja kohustuste positiivne hindamine ning Eesti riigi sümbolite omaksvõtmine“ ning eestlastel „nende kaasamisvalmidusena, mida iseloomustavad vähemusrahvuste tunnustamine Eesti ühiskonna olulise osana ja nende huvidega arvestamine võrdõiguslikkuse põhimõtte alusel“ (Vetik 2015: 25). Kuigi mõistel on sarnasus poliitilise kogukonnaga identifitseerimisega ja positiivse küljena võib välja tuua vähemuse rolli märkamine, on selle kasutamine suunatud integratsiooni uurimiseks, lähenedes kahele grupile erinevalt. Seega on käesolevas magistritöös kasutatav mõiste *poliitiline kogukond* siiski eraldiseisev kontseptsioon, mis annab ühise aluse erinevate gruppide võrdlemiseks ja mille edasiarendamine on ka Eesti kontekstis oluline.

1.2.3 Poliitilise kogukonna olulisus

Poliitilise kogukonna olulisust on poliitilist kogukonda varasemalt uurinud autorid näinud erinevates põhjustes. Eastoni jaoks oli see vajalik osa, et leida vastus küsimusele, miks inimesed elavad koos ühes riigis teatud võimutingimuste juures. Norrise jaoks oli poliitiline kogukond üks osa poliitilisest toetusest, mille alusel demokraatia legitiimsuse kriisi või selle puudumist lähemalt uurida. Käesoleva magistritöös on poliitilise kogukonna uurimise olulisus kahes punktis: võtab ainsana keskmesse riigis elava inimese ning piiritleb riigi globaliseeruvast maailmast. Mõiste kasutamine töös võimaldab mõiste tausta selgemaks muutmist.

Viiest poliitilise toetuse süsteemi tasandist on kogukonnaga identifitseerimise jaoks tähtis inimdimensioon. Poliitilise toetuse kontseptsiooni teistel tasanditel on oma uurimisobjekt. Toetus režiimi printsiipidele ja rahulolu režiimi toimimisega võtavad keskmesse riigikorra. Usalduses režiimi institutsioonide vastu on vaatluse all riigi institutsioonid. Toetus võimulolijate suhtes väljendub inimeste suhtumises poliitilisse eliiti. Inimdimensioonil on reaalsed mõjud riigi toimimisele. Inimeste seisukohad riigi suhtes on erinevaid, kuid nad peavad leidma ühisosa, et riik oleks legitiimne tervik. Riigi territooriumil peab esinema piisaval määral jagatud identiteeti, mis annaks alust solidaarsusele kui demokraatia olulisele põhiväärtusele.

Poliitilise kogukonna küsimus on oluline kaasaegses riigipiiride hägustumises ja globaliseerumises. Kuigi need protsessid toimuvad, on demokraatlikus maailmas Vestfaali süsteemi kohaselt jätkuvalt olulised rahvusriigid (Schlenker, Blatter 2014; Triandafyllidou 1998, Song 2009). Selle seisukohaga ei nõustu globaliseerumise toetajad, kes pooldavad lähtekohta, et riigi otsustes peaks olema õigus osaleda kõigil, kes teise riigi piiri ületades peavad alluma riigi sunnivõimule (Abizadeh 2008). Globaliseerumise toetajad jätavad oma seisukohtadest välja demokraatia jaoks põhialuseks olevad piirid, mille tõmbamiseks on vaja riigi poolt loodud institutsioone. Institutsioonide eesmärk on tagada riigi piirides elavate inimeste poliitilise osalemise võrdsus (Song 2012). Võrdsus omakorda annab aluse riigi piirides elavale deemosele - rahvale, kes poliitilises kogukonnas osaleb ja kelle vahel on solidaarsus ning kes toetavad riigi toimimist. Kõiki inimesi ei saa kaasata otsustusprotsessidesse selle alusel, et nad on riigis tehtavast otsusest

mõjutatud. Poliitiline kogukond jääb püsima ka kaasaegses rahvaste liikumises ja massilises immigratsioonis.

Kolmas põhjus, miks mõistet uurida, on selle laialdane kasutamine, aga teoreetiline hägusus. Poliitilise toetuse uurimine on oluline riigis toimuvate protsesside jälgimiseks ja tulevaste otsuste planeerimiseks. Elanikkonna rahulolu võimalolijatega ja režiimiga üldiselt võimaldab suuremat ennustatavust ühiskonna muutumise osa, kuna toetuse esinemine on seotud valitsemise legitiimsusega. Riigijuhtide jaoks „poliitilise toetuse erinevate dimensioonide eristamine võimaldab probleemi täpsema diagnoosimise ja kujutab endast olulist sammu sobivate lahenduste leidmiseks“ (Ehin 2007: 5). Kui poliitilise kogukonna teooria arendada sama hästi välja kui teised poliitilise toetuse tasandid, on avatud tee sama oluliste järeldusteni, nagu „rahulolematud demokraadid“ režiimi ja režiimiga rahulolu juures.

1.2.4 Poliitilise kogukonnaga identifitseerimise uurimine

Autorid, kes on lähtunud Norrisest ja kelle kaastöid on avaldatud tema kogumikus, on kajastanud poliitilist kogukonda sel määral, kui seda saab analüüsida teiste poliitilise toetuse tasandite kõrval. Vähe on pööratud tähelepanu mõiste sisule ja operatsionaliseerimisele. Seda nii 1999. aastal välja antud raamatus *Critical citizens* kui ka 2011. aastal ilmunud *Democratic Deficit*. David Easton asetas poliitilise toetuse tasandid hajusa (*diffuse*) ja konkreetse (*specific*) toetuse skaalale, kus poliitilise kogukonna toetus kuulus hajusa toetuse alla. Uuringutes, kus on seda jaotust kasutatud, ei ole hajusa toetuse juures samuti mõõdetud toetust poliitilisele kogukonnale spetsiifiliselt, kuigi teooria osas on antud tasand välja toodud. Hajusa toetuse alla on pandud kas ainult toetus poliitilisele režiimile (Teixeira *et al.* 2014) või toetus valitsussüsteemile tervikule ja institutsioonidele (Shin 2012).

Olemasolevad kontseptualiseerimisviisid ei rahulda kaasaegsete ühiskondade vajadusi. Pippa Norrise järgi kasutatakse poliitilise kogukonnaga identifitseerimise leidmiseks rahvusliku identiteedi, uhkuse ja valmisoleku riigi eest sõtta mineku indikaatoreid (Norris 1999: 16). Põhiliselt on kasutatud *Maailma väärtuste uuringut* ja *Eurobaromeetri uuringut*, kus tuginetakse küsimustele rahvusliku uhkuse ning riigi kaitsmiseks

valmisoleku kohta (Klingemann 1999; Dalton 1999 jt). Need küsimused kattuvad suurel määral erinevate kodakondsuse põhialusteks olevate tunnustega, näiteks on ajaloos nähtud valmisolekut sõjas surra kui kõige kõrgemal tasemel olevat kodakondsuse ülesannet (Yuval-Davis 2006: 208). Eelpool kirjeldatud indikaatorid võivad sobida rahvuslikult ühtsesse pikaaegse demokraatliku traditsiooniga riiki, kuid need on vähem sobivad etniliselt mitmekesisesse ja arenevasse demokraatiasse (Ehin 2007: 7).

Lisaks probleemile, millist indikaatorit võtta aluseks poliitilise kogukonnaga samastumise taseme määramiseks, on probleem, mida saadud tulemused näitavad. Kuigi madalat identifitseerimise taset peetakse ohuks demokraatiale, siis ei ole kindlalt teada, millisest määra algavad riigis muutused. Norrise koostatud kogumikus on välja pakutud, et *ohu* piir võiks olla 50%. Alla selle saab poliitiline kogukond toetus vähem kui pooltelt kodanikelt ning algavad probleemid demokraatia stabiilsusega (Fuchs 1999:142). Samas kogumikus leiti, et toetuse tase võib olla väga madal ka demokraatlikus riigis (Jaapanis 18%, Saksamaal 37%), mõjutatuna kodanike keeldumisest olla rahvuslikult uhked negatiivse sõjakuvandi tõttu; või vastupidiselt väga kõrge riikides, kus ei ole demokraatiat (Türgi, Aserbaidžaan) (Klingemann 1999: 39). Tervikuna tõdeti, et võrreldes teiste poliitilise toetuse tasanditega ei ole riikide võrdluses poliitilise kogukonnaga samastumises ühtset suundumust (McAllister 1999: 188). Probleemi lahendamiseks on magistritöös seisukoht, et on vajalik küsimuste kasutamine, kus niivõrd ei keskenduta rahvusele, vaid riigile, ning arvestatakse kultuurikontekstiga.

Siiski saab välja tuua, et Maailma väärtuste uuringus on tehtud erinevate riikide rahvuslikust ja kultuuriliselt olukorrast tulenevalt mõõndusi, näiteks Eesti läbi viidud kolmanda ja kuuenda laine väärtusuuringus on originaalse rahvusliku uhkuse asemel küsitud vastavalt uhkustunnet kodakondsuse omamise ja riigi elanikuks olemise kohta. Küsimuse muutmine originaalkeeles muudab küsimuse sisu ja sellest tulenevalt nõrgendab riikide võrdluse õigsust.

Piirkondlike ja rahvuslike eripärade väljatoomiseks saab kasutada küsitlusuuringuid, kus tehakse vahet, kui palju respondent identifitseerib end osana riigist, piirkonnast või kindlast gruppist (Kanji *et al.* 2015: 200; Ehin 2007: 7). Gruppide eristamine on vajalik põhirahvuse ja vähemusse kuulujate iseloomulike tunnuste välja toomiseks, eriti

mitmerahvuselistes või autonoomsete piirkondadega riigis. Selle tulemusena saab näha, kas vähemusgrupi või autonoomse riigi osaga identifitseerimine on märgatavalt erinev põhirahvuse omast ning saadud tulemusi edasiselt analüüsida. Antud eristuse võimalikkuseks on vaja läbi viia küsitlusuuringuid, kus erinevatest gruppidest vastajate hulk on esinduslik.

1.2.5 Poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavad tegurid

Varasemalt on poliitilise kogukonnaga identifitseerimist uuritud homogeensetes riikides, kus on väike vähemuste ja kodakondsuseta inimeste osakaal. Mitmerahvuselises riigis tuleb lisaks põhirahvuse uurimisele pöörata rohkem tähelepanu vähemustele, et näha nende valmisolekut elukohariigi toetuseks. Olukorras, kus poliitilise kogukonna defineerimisel põhinetakse rahvusele, võiks eeldada vähemusrahvuse poolset toetuse puudumist elukohariigile. Kui võtta aluseks kodakondsus, siis ei tohiks näha olukorda, kus elukohariigi kodakondsuseta isik identifitseerib end poliitilise kogukonnaga. Sellised vaated ei ole kinnitust saanud. Riigis elavate inimeste taust on erinev, nad kõik on mõjutatud riigi poliitilistest otsustest ning võivad tegutseda viisil, mis legitimeerib või delegitimeerib riigi toimimist.

Käesolevas magistritöös lähtutakse seisukohast, et poliitilise kogukonnaga identifitseerimine ei ole selgelt seotud rahvuse või kodakondsusega. See on eraldiseisev kategooria, mida on vaja empiiriliselt uurida. Mitmerahvuselises riigis on lisaks põhirahvusele erineva tausta ja kodakondsusega vähemuste liikmed, mis teeb selge põhirahvuse ja kodakondsuse seotuse poliitilise kogukonnaga identifitseerimise juures keerulisemaks. Nende roll ja võimalused oma panuse andmiseks riigi poliitikale on erinevad.

Tihti on vähemuste tingimused demokraatlikes protsessides osalemisel halvemad kui põhirahvusel. Osalemist võivad takistada nii majanduslik olukord kui ka kodakondsuse puudumine, millest viimane on seotud võimalusega osaleda valimistel. Magistritöös vaadatakse, kuidas indiviidi tasandil tegurid mõjutavad poliitilise kogukonnaga identifitseerimist. Poliitilise kogukonna toetust mõjutavate nähtustena saab uurida demograafilisi tunnuseid, sotsiaalmajanduslikke tegureid ning kodakondsust. Nende

alusel on võimalik välja tuua mõju poliitilise kogukonnaga identifitseerimisele. Teoreetilise kirjanduse seisukohalt võib oletada, et poliitilise kogukonna identifitseerimisele avaldab mõju vähemuste vanus, kodakondsus, põlvkondlik kuuluvus, haridus, elukohariigi keele oskus ja majanduslik olukord. Andmeanalüüsi lisatakse kontrollmuutujana sugu.

Vanuse muutumise ja poliitilise kogukonnaga identifitseerimise seost võib esialgu olla keeruline näha. Uurimusi vähemuste vanuse ja identifitseerimise kohta on piiratud hulk, suurem osa kirjandusest keskendub immigrantide kohanemisele või põlvkondade vaheldumisele ning keskendutakse vaid ühele vanuseklassile. Vanuse mõju poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel saab siduda etnilise identiteedi teooriaga. Erinevatesse etnilistesse ja rassilistesse vähemusgruppidesse kuuluvate inimeste identiteet muutub tsükliliselt, läbides eneseotsingute, muutuste ja kinnistumise etappe (Ong, Fuller-Rowell, Phinney 2010: 41). Etnilise identiteedi mõistmiseni jõudmine ei pea tähendama, et inimene on hakkab tegutsema tugevamalt oma etnilise rühma keele ja kommete alalhoidmiseks (Phinney 1990: 504). Siiski on uuringu tulemusena leitud, et vanad inimesed võivad pöörduda tagasi oma etnilise identiteedi kultuuritaustaga seotud tavade kommete juurde. Selle abil luuakse identiteet, mis aitab määratleda end igapäevaelus kindla kogukonna osana (Cool 1981: 187). Eelnevast tulenevalt järeldatakse magistritöös, et noorte vanuseklassi kuuluvad inimesed tunnevad ennast rohkem poliitilise kogukonna osana kui vanemad inimesed.

Kuigi poliitilise kogukonna mõiste on erinev kodakondsusest, võib eeldada, et elukohariigi kodakondsusega inimesed identifitseerivad end poliitilise kogukonnaga suurema tõenäosusega, kui kodakondsuseta elanikud. Kuna põhirahvuse liikmetest vähesed ei oma elukohariigi kodakondsust, siis puudutab küsimus eriti vähemusi. Teatud osa vähemustest omab riigi kodakondsust sünnijärgselt, teine osa on selle saanud läbi naturalisatsiooni. Sellest tulenevalt teavad individid, et nad on riigiga legaalselt seotud. Viimasel kümnendil on järjest enam lisandunud lähenemisi, mis tegelevad kodakondsust mitte omavate inimeste rolliga riigis. Kodakondsuse kaasaegse käsitlemise näiteks võib tuua Stephensi ja Squire kontseptsiooni, mille järgi ei ole kodakondsus juriidilised või formaalsed ettekirjutused, vaid kodakondsuse moodustavad erinevad poliitilised suhted kogukonna ja institutsionaalsete reeglite vahel (Stephens, Squire 2012: 555, 562).

Avatuma kodakondsuse eesmärk on tuua nähtavale kodakondsuseta inimesed, kes on riigi pikaajased elanikud ehk *denizens* (Rosbrook-Thompson 2015). Kuigi magistritöös eeldatakse, et elukohariigi kodakondsuse omamine suurendab vähemuse poliitilise kogukonnaga identifitseerimise tõenäosust, ei jäeta mittekodanikke uurimisest välja.

Vähemusrahvusest elanike lähedust riigi ja põhirahvusega saab vaadelda läbi põlvkondade vaheldumise. Põlvkondade vaheldumist on kasutatud vähemusrahvuste assimileerumise uurimisel (Waters, Jiménez 2005). Uurimustes on leitud, et vähemusrahvuse teise põlvkonna liikme omavad tugevat elukohariigi identiteeti võrreldes esimese põlvkonnaga (Platt 2014: 53). Esimesse põlvkonda kuulujad on sündinud ja kasvanud teise riigi kultuurikontekstis. Teise ja hilisemate põlvkondade esindajad on sündinud elukohariigis ja on sellest tugevamini mõjutatud olnud. Eelnevast tulenevalt oodatakse, et teise ja kolmandasse põlvkonda kuuluvad vähemus liikmed identifitseerivad end poliitilise kogukonnaga tugevamalt kui esimesse põlvkonda kuulujad.

Neljandana vaadatakse vähemuste hariduse ja poliitilise kogukonnaga identifitseerimise seos. Kõrgem haridus on positiivselt seotud poliitilise osalemisega, valimisaktiivsusega, poliitiliste teadmistega ja demokraatia pooldamisega (Hillygus 2005). Haridusega saadakse põhilised teadmised riigi toimimisest ning õppetöö toimub teatud õppekava kontekstis, mille alused on demokraatlikus riigis paika pandud vastavatele väärtustele tuginedes. Hariduse üks eesmärk on õpilastele anda teadmised riigist, kus nad elavad, üldistest protsessidest ja riigi eesmärkidest. Selle taga on aga koolis antavad oskused ja väärtused. Eelnevast tuletatakse, et haridusel on positiivne seos poliitilise kogukonnaga samastumisel.

Vähemuste identifitseerimist poliitilise kogukonnaga võib mõjutada majanduslik olukord. Uurimuste tulemustena on kinnitatud, et etnilistel vähemustel on väiksemad sissetulekud (Leping, Toomet 2008: 599). Väiksema sissetulekuga inimestel kulub suurem osa ressurssidest igapäevaste vajaduste rahuldamiseks ning selle kõrvalt jääb vähem võimalusi tegevusteks väljas pool kodu. Paremate majanduslike võimalustega inimesed on eluga rohkem rahul ja neil on rohkem tingimusi tegutsemiseks ning endast positiivsem hinnang. Vähemuste halvem majanduslik olukord võib olla tingitud ka

konkreetselt majanduslikust diskrimineerimisest, mille tulemusena võib vähemusrühmil tekkida vastumeelsus riigi, ühiskonna ja enamusrahvuse suhtes (Piazza 2011: 341). Vastupidisena on leitud, et majanduslikult kehvade toimetulekuga diskrimineeritud vähemuse liikmete rahvuslik toetus võib tõusta, kui see grupp hakkab ise mõnda teist vähemust diskrimineerima (Cebotari 2015). See tulemus on aga seotud väga konkreetsete tingimustega. Magistritöös eeldatakse, et parema majandusliku olukorraga vähemuste liikmed identifitseerivad end poliitilise kogukonnaga tõenäolisemalt.

1.3 Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine ja poliitiline aktiivsus

Pippa Norrise poliitilise toetuse probleempüstituse eesmärk oli uurida demokraatia legitiimsuse vähenemist maailmas ehk kas esineb *demokraatia defitsiiti*. Toetus poliitilisele kogukonnale on üks tasanditest, mis mõõdab demokraatia legitiimsust. Poliitiline aktiivsus on rahvapoolne demokraatia toetuse tunnus. Sidudes poliitilise kogukonna poliitilise aktiivsusega, saab uurida, kas ja kui palju vähemusrühvusesse kuulujate poliitilise kogukonnaga identifitseerimine on seotud poliitilise aktiivsuse suurenemisega. Käesolevas magistritöös uuritakse seost poliitilise kogukonna, kui kõige üldisema poliitilise toetuse tasandi, ja vähemuse poliitilise aktiivsuse vahel. Samuti annab poliitilise kogukonnaga identifitseerimise asetamine sõltumatu muutuja positsioonile võimaluse panustada mõiste uurimisse. Järgnevas osas tuuakse välja, miks on oluline uurida poliitilise kogukonnaga identifitseerimise ja poliitilise aktiivsuse seost. Seejärel kirjeldatakse teiste poliitilise toetuse tasandite mõju poliitilisele aktiivsusele. Kolmandaks kirjeldatakse institutsionaalset ja mitteinstitutsionaalset osalemist. Viimaseks tuuakse välja, mis mõjutab Kesk- ja Ida- Euroopas poliitilist aktiivsust.

1.3.1 Poliitilise aktiivsuse seos poliitilise kogukonnaga

Poliitilise koostöö abil saavad riigi elanikud jõuda ühiste eesmärkide täitmiseni. Poliitiline kogukond on magistritöös defineeritud kui olemasolevate valitsusinstitutionide ülene primaarne kiindumus riiki ning üldine valmisolek poliitiliseks koostööks. Poliitilist osalemist saab üldiselt kirjeldada kui „tegevuste kogu, mille eesmärk on muuta kehtivat asjade seisu“ (Quaranta 2016: 22). Kuigi poliitiline kogukond määratleb end institutsioonideülesusega, siis suur osa poliitilisest aktiivsusest

on seotud riigi institutsioonidega ühel või teisel moel. Soov kehtivate asjade seisumuttmiseks vajab riigis elavate inimeste poliitilist koostööd, mille aluseks on identifitseerimine poliitilise kogukonna osana. Poliitilise kogukonna mittetoetust võib näha rahulolematusest, mis väljendub emotsionaalse tunnetusest, kus inimene peab end kõrvalejätuks, mitte-esindatuks, eemaldatud poliitilistest ressurssidest või võimetuna teha oma hääle kuuldavaks (Offe 2006: 26). Poliitilise kogukonnaga seotud mõisted rahvus ja kodakondsus omavad tähtsat rolli ka poliitilise aktiivsuse juures, eriti võttes analüüsi aluseks mitmerahvuselises riigis elavad vähemusrühvusesse kuulujad.

Poliitiline osalemine on üks lähtepunktidest, kuidas uurida demokraatia toimimist. Osalemine ei näita ainult inimeste eelistusi, vaid kaasajal on selle funktsioon mõjutada poliitikutid neid eelistusi arvesse võtma (Kostelka 2014: 946). Poliitilise osalemise teoorial on erinevaid aluseid. Osalemine võib olla proov mõjutada võimalolijaid, otsene otsuste tegemine või poliitiline arutelu (Teorell 2006: 787). Need osalemise lähtekohad vastavad kolmele demokraatia mudelile: kajastav (*responsive*) demokraatia, osalusdemokraatia ja arutlev demokraatia (Teorell 2006: 788). Kaasaegsed demokraatlikud riigijuhtimissüsteemid on kõige lähedasemad osalusdemokraatiale, kus lisaks esindusdemokraatiale on inimestel otsene võimalus teha otsuseid valitsemises, näiteks kohalikul tasandil (Teorell 2006: 790). Läbi selle ei ole riigis toimuvad muutused vaid eliidi otsused, vaid sisendit saadakse ka rahvalt, kelle jaoks tõuseb demokraatia legitiimsus.

Mitmerahvuselises riigis on elanikud jaotatud põhirahvusesse ja vähemusrühvusesse ning nende võimalused poliitiliselt tegutseda on erinevad. Kuuludes põhirahvusesse, on inimestel rohkem võimalusi väljendada oma seisukohti läbi poliitilise aktiivsuse. Info poliitilise olukorra kohta riigis on neile kättesaadav oma emakeeles, suurem osa riiki juhtivatest inimestest on nendega samas rühvusest, mis omakorda julgustab inimesi poliitilistest protsessidest osa võtma. Vähemusrühvusesse kuuluvad liikmed võivad olla tunduvalt nõrgemal positsioonil. Poliitilist olukorda ja võimalusi välja toov põhjalik info esineb enamasti ainult põhirahvuse keeles, mis teeb selle mõistmise teise emakeelega inimestele keerulisemaks. Läbikaalutletud otsuste vastuvõtmiseks on aga korrektne poliitiline teave esmatähtis (Grönlund 2007: 397-398). Võib esineda olukordi, kus vähemusrühvi inimestel ei ole piisavalt teadmisi, kust saada infot oma võimalustest

poliitiliseks osalemiseks. Valitsusinstituutides on tavaliselt vähem vähemusrahvuse esindajaid, mis võib inimese kas poliitikast võõrandada või lihtsalt vähendada osavõttu.

Vähemusse kuulub vähem liikmeid kui põhirahvusesse ja seega on raskem mobiliseerida inimesi, kes nende spetsiifiliste probleemide eest seisaksid. Valitavatel ametikohtadel on mitte-põhirahvusest inimesed vähem esindatud ja sellel on negatiivne mõju vähemusse kuulujate valimisaktiivsusele (Rocha, Espino 2010). Samal ajal mõjutavad domineeriva grupi kultuuriraamid vähemuste igapäevaelu (Oyserman, Swim 2001: 3). Tulenevalt vaikimisspiraali teooriast võivad vähemuse liikmed tunda survet väljendada põhirahvuse probleemseisukohti, et mitte muutuda ühiskonnas tõrjutuks (Donsbach 2008: 176). Kui vähemusrahvusest poliitilise kogukonnaga samastujad on poliitiliselt aktiivsed, siis võib eeldada, et neil on põhirahvusest toetajatega ühisosa riiki puudutavate probleemide juures.

Mitmerahvuselises riigis võib eeldada vähemusrahvuse poliitilise käitumise erinevust võrreldes põhirahvusega. Demokraatlikule riigile on oluline, et ka vähemuse liikmetel oleks võimalus enda suhtes tunnetatud puuduste üle meelsust väljendada (Just, Anderson 2011: 483). Marginaalsed grupid, kellel ei ole võimalik poliitilist olukorda mõjutada, jäävad ka seaduste ja poliitiliste suundade väljatöötamisel väiksema tähelepanuga (Fung 2006: 70). Seadusloomes tähelepanuta jäämine halvendab nende olukorda veelgi. Vähemusrahvusesse kuulujatel võib puududa elukohariigi kodakondsus ja riigi seadustest tulenevat põhjustab see erinevaid piiranguid poliitilises osalemises või kandideerimises poliitilistele ametikohtadele. Kodakondsust võib näha kui riigi poolt antavat ressursi, millel on võimalus vähendada poliitilise osalemise legaalseid riske ja osalemise kulusid (Just, Anderson 2011: 486). Võimalused poliitiliselt aktiivselt tegutseda on alati ebavõrdsed (Lijphart 1997). Kuigi poliitilisel osalemisel võib erinevatel gruppidel olla erinevad piirangud, siis poliitilise kogukonnaga identifitseerida on võimalik igal elanikul.

Kõrget poliitilise kogukonnaga identifitseerimise taset nähakse tugeva demokraatia tunnuseks ning kõrget poliitilist aktiivsust nähakse hästi toimiva demokraatliku riigi omadusena. See asetab poliitilise kogukonna sõltumatu muutuja positsioonile. Poliitiliselt on valmis tegutsema inimesed, kes ei ole riigist võõrandunud ning usuvad, et nende tegutsemisel on mõju. Poliitiline kogukond on seotud inimeste koostööga ja riigisüsteemi

toimimisega. Positiivset seost riigiga ja elanikkonnaga identifitseerimisel ning poliitilises osalemises on leidnud Aram Hur, kes võrdles oma uurimuses Lääne ja Ida- Saksamaa elanike valimisaktiivsust (Hur 2017). Sama suunaga seost eeldatakse ka magistritöös uurides vähemusi.

1.3.2 Poliitilise toetuse tasandite mõju poliitilisele aktiivsusele varasemate uuringute kontekstis

Poliitilist aktiivsust on eelkõige uuritud seoses teiste poliitilise toetuse tasanditega. Üheks põhjuseks on teiste tasandite üleüldiselt suurem esindatus uurimustes. Teise mõjutajana võib näha tasandite tugevamat seost poliitiliste protsessidega, mis mõjutavad inimeste igapäevaelu. Magistritöös uuritava poliitilise kogukonnaga identifitseerimise tasand on üks püsivamaid ning seda iseloomustab toetuse taseme vähene muutumine. Teiste toetuse tasandite ja poliitilise aktiivsuse uurimisel on saadud vastandlikke tulemusi. Põhjus on selles, et tasandid ise võivad olla vastandlikud. Kriitilistel kodanikel on ühest küljest ideaalid, teisest küljest jälgitakse protsesside reaalsel toimimist. See omakorda kas julgustab tegevuseks, või kui ei nähta võimalust olukorra muutmiseks, siis muudab inimesed passiivseks (Sanborn 2015: 55). Lisaks võib tulemusi mõjutada asjaolu, et kuigi erinevatel tasanditel tehakse vahet, siis võib esineda ühtesulandumist, näiteks kui institutsioonid ei tööta vastavalt eeldustele võib see tekitada tunde, et riigis olev demokraatia ei vasta ootustele (Grönlund, Setälä 2004: 6). Järgnevalt vaadeldakse tulemusi, liikudes üldistelt toetuse tasanditelt spetsiifilisematele.

Demokraatia toetuse ja aktiivsuse juures ei ole leitud selget statistiliselt olulist suhet (Chen 2004: 6). Uuringud Hiina Vabariigi ja Lõuna-Korea kohta on näidanud, et toetus demokraatia printsiipidele soodustab konventsionaalset osalemist (Sanborn 2015: 57). Samuti võib režiimi toimimise ja poliitilise aktiivsuse puhul näha erinevaid seoseid. Kui osalemist mõjutavad populaarsed võimuorganid, siis inimeste aktiivsus muutub koos populaarsuse suurenemise või vähenemisega. Positiivsem on olukord, kus osaletakse tulenevalt sisemisest soovist. (Sanborn 2015: 58) 12 Euroopa riigi longituuduuringus on leitud, et kui ollakse rohkem rahul demokraatia toimimisega, siis poliitiline aktiivsus valimistel osalemise näol väheneb (Ezrow, Xezonakis 2016).

Demokraatia ja režiimi toetusele järgnevad toetus institutsioonidele ja võimulolijatele. Varasemates uuringutes on leitud, et inimeste toetus institutsioonidele ja poliitikutele suurendab valimisosalust (Grönlund, Setälä 2004) ning poliitikute mittetoetus vähendab valimisaktiivsust (Hadjar, Beck 2010). Institutsioonide tugevus omakorda mõjutab seda, mil viisil inimesed poliitilist aktiivsust väljendavad (Machado *et al.* 2011). Kui institutsioonid ei ole täielikult demokraatlikud, siis neid ei nähta turvalise vahendina oma hääle kuuldavaks tegemisel ning valitakse protestikäitumine.

Kuna teiste poliitilise toetuse tasandite puhul on saadud erinevaid tulemusi, võib oletada, et ka poliitilise kogukonnaga samastumise mõju poliitilisele aktiivsusele ei ole puutumatult kontekstist, milles nähtust analüüsitakse.

1.3.3 Institutsionaalne ja mitteinstitutsionaalne poliitiline aktiivsus

Poliitiline aktiivsus võib väljenduda erinevatel viisidel – institutsionaalselt ja mitteinstitutsionaalselt. Institutsionaalne ehk konventsionaalne poliitiline aktiivsus sisaldab endas neid tegevusi, mille toimimine on vahendatud poliitiliste institutsioonide poolt ning mis määravad poliitilisel areenil ära võimude ja kodanike suhted (Quaranta 2016: 23). Institutsionaalse poliitilise osalemise näideteks on avalikel koosolekutel ja referendumitel osalemine, valimas käimine, valituks osutumine. Institutsionaalse poliitilise aktiivsuse uurimine on pikka aega olnud populaarne, ning selle tulemused on konkreetsed arvulised näitajad. Valimistel osalemist on pikka aega nähtud kui põhilist viisi, kuidas kodanikud oma hääle poliitilises süsteemis kuuldavaks teevad (Ekman *et al.* 2016: 2). „Kodanike“ rõhutamist poliitilise aktiivsuse definitsioonides võib näha kui märki, et tehakse eristus professionaalsete poliitiliste tegutsejate ja tavaliste indiviidide vahel (van Deth 2016).

Kuigi poliitilise aktiivsuse kõige levinum väljendus on hääletamas käimine, ei tohiks seda vaid valimistega piiritleda (Quaranta 2016: 23). Institutsiooniväline ehk mittekonventsionaalne poliitiline aktiivsus on otsene poliitiline tegutsemine, mille eesmärk ei ole ohustada demokraatliku riigi stabiilsust (Quaranta 2016: 23). See eristab mittekonventsionaalse käitumise protestikäitumisest, mille eesmärk on tihti režiimi muutmine vägivaldsel viisil. Institutsioonivälist poliitilist tegevust iseloomustab alt üles

liikumine, olles algatatud ühiskonnagruppide poolt kindla eesmärgi saavutamiseks või probleemi püstitamiseks. Mittekonventsionaalsele käitumisele hakati poliitilise aktiivsuse uurimisel rohkem tähelepanu pöörama, kui teadvustati inimeste harjumuste muutumist. Kuigi eristus konventsionaalse ja mittekonventsionaalse poliitilise osalemise vahel tekkis juba 1970ndatel (Lamprianou 2013: 25), tõusis mittekonventsionaalse käitumise uurimine esile pärast Robert Putnami *Üksi keeglisaalis* (*Bowling alone* 2000) ilmutumist. Putnami jaoks tähendas valimisaktiivsuse langus ja kodanikuühendustes osalemise vähenemine ohtu demokraatiale. Uurimustes hakkas see vaade esile tõstma institutsioonideväliseid tegevusi tähtsamatena, kui vaid valimistevahelisi protsesse. Mitteinstitutsionaalse käitumise probleemkohaks on selle defineerimine. Liiga kitsas defineerimine jätab välja kaasaegseid infotehnoloogiaajastu osalemisviise, liiga lai defineerimine hägustab kontseptsiooni piire (van Deth 2016).

Konventsionaalse ja mittekonventsionaalse poliitilise aktiivsuse eristamine tõuseb esile, kui on vaja uurida erinevaid ühiskonnagruppe. Ainult konventsionaalse poliitilise käitumise uurimine ei ole piisav, et mõista poliitilise kogukonnaga identifitseerimise ja aktiivsuse seost. Grupile iseloomuliku poliitilise aktiivsuse väljenduse poolest võib näideteks tuua noored inimesed ja vähemused. Noorte inimeste uurimisel konventsionaalse poliitilise käitumise juures on tihti järeldatud, et noored on poliitikast võõrandunud, sest neil esineb madal valimisaktiivsus. Seevastu, tuues sisse mittekonventsionaalse käitumise, saab teistsuguse tulemuse. Noorte puhul on rohkem esindatud alternatiivseid poliitilise osalemise vorme (märgi kandmine, boikoteerimine) kui vanematel inimestel (Quintelier 2007). Sarnases olukorras on vähemused, kelle valimiskäitumise tulemused ei ole tihti õiged, kuna nende hulgas on rohkem kodakondsuseta inimesi, mis tingib olukorra, kus isik ei saa legaalsel põhjustel osaleda valimistel (Just, Anderson 2011: 483-484). Uuringutes on leitud, et vähemusse kuuluvad inimesed võivad olla sama aktiivsed kui põhirahvus, kui tuua sisse lisaks tavapäraste poliitilise osalemise mõõdikutele mittekonventsionaalsed (Barreto, Muñoz 2003).

Poliitilise osalemise juures on uuritud, mis mõjutab gruppide otsust valida kas mitteinstitutsionaalne või konventsionaalne osalemissmeetod. Põhjuste otsimisel on leitud erinevaid tegureid, mis osalemissmeetodi valiku juures rolli mängivad. Varasemalt leitud seletuste juures saab välja tuua viis suuremat tegurit: sotsiodemograafilised ressursid;

väärtused ja suhtumised; strateegilised ressursid, mobiliseeriv kontekst ja sotsiaalne kapital; valimiste kontekst; ajalooline kontekst (Bernhagen, Marsh 2007: 54-56). Poliitilise aktiivsuse seletusena on välja toodud ka kodakondsuse omamist, mida saab näha toetava ressursina poliitilises osalemises. Eriti nende seas, kes ei ole sünnilt elukohariigi kodanikud (Just, Anderson 2011). Kuigi eelnevalt välja toodud põhjendused on uurimises laialt levinud, siis uudseid seisukohti saab uurida poliitilise toetuse tasandite kaudu. Käesolevas magistritöös on selleks tasandiks poliitilise kogukonnaga identifitseerimine.

Poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõju poliitilisele aktiivsusele kirjeldaks seda, et inimesed, kes on valmis poliitiliseks koostööks tunnevad huvi ka igapäevasemal tasandil võimulolijate mõjutamiseks ja poliitiliste otsuste suunamiseks. Sellest võib eeldada, et poliitilise kogukonnaga identifitseerivad inimesed on poliitiliselt aktiivsemad, kuna tunnevad end rohkem riigi osana ning kuuludes kogukonda on valmis poliitiliseks koostööks. Keskmisel tasemel poliitilise kogukonnaga samastumist võib siduda mittekonventsionaalse poliitilise aktiivsusega, kuna inividid tunnevad vähem seost kogukonnaga ning valivad väljendusviisid, mis näitavad nende protesti institutsioonide suhtes. Tugevalt poliitilise kogukonnaga identifitseerijate puhul võib eeldada tugevamat seost konventsionaalsete osalemisviisidega, sest neil võib esineda soov regulaarselt panustada kohaliku demokraatia toimimisse. Kuna ka mittekodanike seas on riigi alalisi elanikke, siis antud magistritöös võetakse vaatluse alla valimised, kus saavad hääletamisel osaleda ka riigi kodakondsuseta inimesed.

1.3.4 Poliitiline aktiivsus Kesk- ja Ida-Euroopas

Poliitilise aktiivsuse mõistmiseks endistes Nõukogude Liidu riikides tuleks arvestada ka nende kujunemise protsessi. Nii institutsionaalset kui ka mitteinstitutsionaalset poliitilist aktiivsust piiras demokraatliku riigikorra puudumine. Valimised toimusid, aga need olid formaalsed. Institutsioonideväline aktiivsus oli võimude poolt piiratud või tekkimise korral suruti jõuga maha. Kuna riigikord ei olnud Nõukogude Liidus demokraatlik, siis piirid konventsionaalse ja reaalse protestikäitumise vahel segunesid. Eelnevast tulenevalt peetakse endiseid liikmesriike nõrga kodanikuühiskonnaga riikideks, kuna enne demokratiseerumist puudus kodanikuühiskond. Vastupidiselt on aga leitud, et kuigi

praegune olukord endistel Nõukogude Liidu poolt okupeeritud aladel oleneb suuresti konkreetse riigi demokratiseerumise tasemest, on neis siiski ühiskonnad, mis tegutsevad kohalikul ja riigitasandil poliitiliste protsesside mõjutamisega (Foa, Ekiert 2017).

Riigi elanike poliitilist osalemist erinevatel tasanditel on uuritud põhiliselt pika demokraatliku traditsiooniga riikides (Ekman 2016: 1). Uute ja vanade demokraatiate poliitilise osaluse märgatav erinevus hakkas tekkima juba 1990ndatel (Bernhagen, Marsh 2007: 50). Kõrget osalustaset võis vaid märgata pärast iseseisvumist toimunud esimestel valimistel, kus suur osalemine oli põhjustatud inimeste vaimustusest ja ootustest uute muutuste järgi (Kostadinova 2003: 743). Poliitilise aktiivsuse langust võib näha nii valimas osalemise trendi juures kui ka teistes mitteinstitutionaalsetes poliitilistes tegevustest. Madala osaluse probleemkohtadena on välja toodud ebavõrdsust nõrgemal positsioonil olevate inimeste suhtes ja seega paremate sotsiaalmajanduslike tingimustega elanike suurem mõjuvõim poliitika üle (Lijphart 1997: 1). Samas on leitud, et madalam osaluse tase post-kommunistlikes riikides ei tähenda ohtu demokraatiale. Kesk- ja Ida-Euroopa endistes Nõukogude Liidu riikides mõjutab poliitilist aktiivsust samad tegurid, mis väljakujunenud Euroopa demokraatias (Kostelka 2014, Bernhagen, Marsh 2007). Eelnevast tulenevalt võib oletada, et endistes Nõukogude Liidu riikides on ka vähene poliitiliselt aktiivne olemine suure tähtsusega.

1.4 Hüpoteesid

- 1) *Elukohariigi poliitilise kogukonnaga identifitseerivad end suurema tõenäosusega need vähemusrahvusse kuuluvad isikud, kes kuuluvad teise või kolmandasse põlvkonda.*
- 2) *Elukohariigi poliitilise kogukonnaga identifitseerivad end suurema tõenäosusega nooremad vähemusrahvusesse kuuluvad isikud.*
- 3) *Elukohariigi poliitilise kogukonnaga identifitseerivad end suurema tõenäosusega need vähemusrahvusse kuuluvad isikud, kelle sotsiaalmajanduslik olukord on parem.*
- 4) *Elukohariigi poliitilise kogukonnaga identifitseerivad end suurema tõenäosusega need vähemusrahvusse kuuluvad isikud, kelle haridustase on kõrgem.*

- 5) *Elukohariigi poliitilise kogukonnaga identifitseerivad end suurema tõenäosusega need vähemusrahvusse kuuluvad isikud, kes omavad riigi kodakondsust.*
- 6) *Elukohariigi poliitilise kogukonnaga identifitseerivad end suurema tõenäosusega need vähemusrahvusesse kuuluvad isikud, kes oskavad riigikeelt heal tasemel.*
- 7) *Vähemusrahvusesse kuuluvate isikute poliitilise kogukonnaga identifitseerimine on positiivselt seotud poliitilise aktiivsusega.*
- 7.a *Poliitilise kogukonnaga tugev identifitseerimine on positiivselt seotud konventsionaalse poliitilise aktiivsusega.*
- 7.b *Poliitilise kogukonnaga keskmine identifitseerimine on positiivselt seotud mittekonventsionaalse poliitilise aktiivsusega.*

2. ANDMED JA MEETODID

2.1 Poliitiline kogukond, rahvus ja kodakondsus Eesti kontekstis

Varasemates poliitilise kogukonnaga identifitseerimise tasemete uuringutes on leitud Eestile iseloomulikke tunnuseid. Kui pika demokraatliku režiimiga riikide poliitilise kogukonnaga identifitseerimise taset iseloomustatud kui ühtlast ja kõrget (Klingemann 1999, Dalton 1999), siis Eesti poliitilise kogukonnaga identifitseerimise uurimisel on leitud, et selle määr on madal: 1994/7. aasta Maailma väärtuste uuringu andmete järgi tehtud uuringus oli Eesti kodanike samastumine poliitilise kogukonnaga Ida-Euroopa keskmisest (66%) 8 protsendi võrra madalam (Klingemann 1999). Lisaks on leitud riigisiselt, et venekeelsesse vähemusse kuulujatel on märgatavalt madalam toetus, mis mõjutab terviktulemust (Ehin 2007). Varasemates uuringutes on vähem pööratud tähelepanu sellele, kas poliitilise kogukonnaga identifitseerimise taseme leidmiseks kasutatavad indikaatorid suudavad kaasata ka mittepõhirahvusest elanikke. Eesti tuleb asetada riikide hulka, kus arvestatakse poliitilise kogukonnaga identifitseerimise taseme leidmisel riigi kultuurikonteksti ning valida küsitlusuuringust indikaator, mis võimaldaks poliitilise kogukonnaga identifitseerida ka vähemusrahvusesse kuulujatel.

Suurim ja olulisim vähemusrahvus, kellel on mõju Eesti poliitilisele kogukonnale, on venelased. Neile järgnevad ukrainlased ja valgevenelased. Magistritöös koondatakse kolme gruppi kuuluvad vähemusrühmad ühise nimetaja alla, kasutades stilistilisel eesmärgil sünonüümidenä nii vähemusrahvust, venekeelset vähemust kui ka vene vähemust. 2017. aasta Statistikaameti andmete järgi elas Eestis 330 206 vene rahvusest isikut (25,1% elanikkonnast), 23 183 ukrainlast (1,8%) ning 11 828 valgevenelast (0,9%) (Statistikaamet 2017). Nõukogude ajal suurenes Eesti rahvastik teiste liiduriikide arvelt ning vene keel oli *lingua franca*. Siia sattusid inimesed nii sunniviisiliselt kui ka vabatahtlikult. Sunniviisiliselt saadeti venestamispoliitikaga seotud ametnikke ja sõjaväelasi, vabatahtlikult suunati siia ehitus- ja tööstustöölisi (Tammur 2017: 40). Tänapäeval iseloomustab erinevatest Nõukogude Liidu liikmesriikidest siia rännanud indiviide venestumine, mis on mitteteadlike poliitiliste otsuste tulemus, kus vene keelt oskavad ja kõnelevad vähemused ühendati venelaste keele- ja kultuuriruumi (Aidarov,

Drechsler 2013: 105). Venekeelsesse vähemusse kuulujatel on ühiseid tunnuseid: vähemuse grupil on enamusega võrreldes erinev suhtumine sotsiaalsesse kapitali ja demokraatiasse (Dowley, Silver 2002), nad erinevad põhirahvusest kultuuri poolest (Vihalemm, Kalmus 2009) ning vene keelt kõneleval vähemusel on rahvusest tulenevalt madalamad sissetulekud (Leping, Toomet 2008). See lisab alust kolmest rahvusest inimeste koondamiseks ühte gruppi. Eesti näite uurimise teeb võimalikuks asjaolu, et Eestis on mitmekülgsed andmed vähemusse kuulujate kohta. Andmete selgust, kus eristatakse lisaks laiale kategooriale „kodanikud“ ka selles olevaid vähemusi, ei ole paljudes teistes Euroopa riikides (Jacobs *et al.* 2009).

Eestis on väljapaistev olukord, kus riigis on palju kodakondsuseta ja kolmandate riikide kodakondsusega vähemuse liikmeid, kellest suure osa moodustavad riigi pikaajased elanikud. Vaid Eesti kodakondsusega poliitilise kogukonna piiritlemine jätkaks märgatava hulga elanikke sellest välja. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist said Eesti kodakondsuse automaatselt isikud, kes olid olnud kodanikud 1940. aastal või nende järglased. Nõukogude Liidu ajal saabujatel oli pärast taasiseseisvumist võimalik saada kodanikuks läbi naturalisatsiooni, mille esialgsed tingimused olid võrdlemisi ranged. Naturalisatsiooni reegleid leevendati, kui tuli surve OSCE missioonilt ja hiljem ka Euroopa Liiduga liitumise läbirääkimiste ajal. 1998. aastal võeti vastu seadus, et kodakondsuseta vanemate lastel, oli võimalik saada Eesti kodakondsus ilma naturalisatsioonita. (Saarts 2009: 136-137) Alates 2016. aastast antakse neile lastele automaatselt Eesti kodakondsus. Poliitikas on korduvalt räägitud ka edasistest muutustest kodakondsuse saamise lihtsustamiseks (Stadnik 2017).

Eesti kodakondsust omavate inimeste hulk on ajas muutunud. 1992. aastaks oli Eestis Eesti kodakondsusega isikuid 68%, määramata kodakondsusega 32% (Välisministeerium 2009). Aastaks 2017 oli Eesti kodanike arv kuni 85% kogu elanikkonnast. Selle kõrval oli 6,6% elanikel Venemaa kodakondsus ja 6% määramata kodakondsus (Statistikaamet 2017). Võrreldes olukorraga koheselt peale Nõukogude Liidu lagunemist, on Eestis elavate Eesti kodakondsust omavate vähemusrahvusest inimeste arv oluliselt suurenenud, põhiliselt läbi naturalisatsiooni (Kallas, Kivistik 2015:7). Aastatel 1992 – 2016 sai naturalisatsiooni korras Eesti kodakondsuse kokku 160 687 inimest (Politsei- ja Piirivalveamet). Viimase 10 aasta jooksul on määramata kodakondsusega inimeste

naturalisatsiooni läbimise hulk vähenenud umbes poole võrra, aga tulenevalt 2016. aastal kehtestatud seadusest, et määramata kodakondsusega vanemate lapsed saavad automaatselt Eesti kodakondsuse, on naturalisatsiooni läbivate inimeste hulk kasvutrendis. (Politsei- ja Piirivalveamet) Üheks suuremaks probleemiks peavad vähemusse kuulujad naturalisatsioon läbimise juures keeleoskuse nõuet, mida ei suudeta täita (Kallas, Kivistik 2015: 9). Keeleoskus on halvem vanemaealiste ja venekeelse enamusega piirkondades.

Rahvuse ja kodakondsuse mõju on näha ka poliitilise aktiivsuse juures. Eesti kui mitmerahvuselise riigi poliitilise aktiivsuse mõistmise uurimisel saab vaadata riigi kujunemise tausta. Eesti taasiseseisvus 1991. aastal ning on üks kõige edukamalt demokratiseerunud endine Nõukogude Liidu liikmesriik. Demokraatia edu võimaldasid tugevalt režiimi arengule suunatud poliitilised otsused ja selle tulemusena loodud institutsioonid iseseisvusaja alguses (Abrams, Fish 2015). Tänapäeval on Eestis konsolideerunud parteisüsteem ning demokraatlikel põhimõtetel töötavad riigiorganid. Eesti on osa erinevatest riigiülestest organisatsioonidest, millest poliitilises mõttes saab mõjukaimaks pidada Euroopa Liitu. Neid positiivseid omadusi varjutab aga erinevus rahvusgruppide ja kodakondsuse lõikes. Vähemusrahvus on poliitiliselt passiivsem. Eesti kodakondsus kas 1) omandatakse sünniga; 2) saadakse naturalisatsiooni korras; 3) saadakse eriliste teenete eest (Kodakondsuse seadus). Kolmandate riikide ja määramata kodakondsus piirab hääletamist Riigikogu ja Euroopa Liidu parlamendi valimistel, referendumil osalemist, kandideerimist kohaliku omavalitsuse volikogu ja Riigikogu valimistel, erakonnaga liitumist ja partei loomist ning teatud avaliku sektori ametikohtadel töötamist. Eesti kontekstis tähendab see 15% elanikkonna piiramist konventsionaalsel poliitilisel osalemisel, kellest valdav enamus kuulub vene rahvusesse. Vähemusse kuuluja Eesti kodakondsuse omamist nähakse kui olulist alust poliitilisele aktiivsusele, kuid „pelgalt kodakondsuse omamine ei too *a priori* alati kaasa suuremat poliitilist osalust ja kaasatust“ (Balti Uuringute Instituut). Vähemusrahvuse osalemiseks on vaja toetust põhirahvuse poolt.

2.2 Andmestik: Eesti Integratsiooni monitooring

Magistritöös kasutatakse hüpoteeside paikapidavuse kontrollimiseks Eesti Integratsiooni monitooringu küsitlusuuringu andmeid. Antud uuring on pikaajaline projekt, mille

eesmärk on olla toetavaks infoallikaks Eesti integratsiooniprotsesside suunamisel. Esimene uuring viidi läbi 1999. aastal, tulemused anti välja 2000. aastal ilmunud kogumikus *Integratsioon Eesti ühiskonnas. Monitooring 2000*. Uuring algatati Eesti Integratsiooni Sihtasutuse poolt eesmärgiga: „selgitada Riikliku Integratsioonistrateegia elluviimise käigus erinevate rahvusrühmade suhtes ja arusaamades toimuvaid muutusi“ (MEIS). Monitooringud on toimunud iga 3-4 aasta tagant: 2000, 2002, 2005, 2008, 2011, 2015 ja 2017. Uuringus kajastatakse Eesti elanike poliitilist ja riigiidentiteeti, olukorda hariduses, tööturul ja infotarbimises, hoiakuid keele ja võrdsuse kohta ning antakse ülevaade uussisserändajatest. Monitooringutes on olulisel kohal rahvusvähemuste analüüsimine, olles esinduslik nii eestlaste kui ka teiste rahvuste suhtes. Erinevatel aastatel on uuringutes on küsitletud 1000 – 1400 vastajat vanuses 15-74. Intervjueeritava valikul kasutatakse noorema mehe reeglit.

Magistritöös põhinetakse 2015. aastal läbi viidud Integratsiooni monitooringu voorule. Küsitlusele vastas kokku 1214 vastajat, kellest 500 jaotati eestlaste kategooria alla ja 714 mitte-eestlaseks (Eesti Integratsiooni monitooring 2015: 142.) Uuringus ei ole välja toodud, mille alusel respondentidele eesti- või venekeelsele küsimustikule vastamise võimalus anti. Eesti ja vene keeles olevad küsitlused erinesid teineteisest mõningal määral, et uurida venekeelsele ankeedile vastajate suhtumisi detailsemalt. Kuigi küsitlust on läbi viidud alates 2002. aastast, on ligipääsu võimaldatud 2011. ja 2015. aastal läbi viidud uuringu andmetele.

Selguse eesmärgil võetakse käesolevas magistritöös Eestis elava vähemuse määratlemisel aluseks vastajate emakeel. „Eesti keelt mitte-emakeelena kõnelejate jaoks on eesti keel omandatud/omandatav oskus ning see võib Eestis olla oluline tegur, mis mõjutab näiteks positsiooni tööturul, infovõrgustikke, infohankimise praktikaid jpm. Seetõttu on keele järgi eristamine sisuline ning informatiivne.“ (Espenberg *et al.* 2013: 16) Integratsiooni monitooringus olevad küsimused rahvusliku enesemääratluse kohta toovad välja vähemusgruppi kuulujate etnilise mitmikidentiteeti, mis vähendab rahvusliku enesemääratluse selgepiirilisust. Näiteks 575-st põhirahvusena venelasena määratlenud inimesest 65 juhul oli inimesel ka teise rahvuse identiteet. Suurima vähemuse emakeele alusel moodustavad riigis vene rahvusest inimesed. Neile järgnevad ukrainlased ja valgevenelased. Sellest tulenevalt kasutatakse mõistet *vähemus* ida-slaavi emakeelega

inimeste kohta. Ka varasemates uuringutes on neid kolme rühma kasutatud ühtsena (Valk 2000). Vene, ukraina või valgevene emakeelega määratles end Integratsiooni monitooringus kokku 667 vastajat.

Kuigi küsitlusuuringu andmetel on võimalik jaotada vastused ka (põhi)rahvusliku kuuluvuse alusel, esines analüüsi tulemusena juhtumeid, kus vastaja emakeel oli eesti keel, uuringu vestlus viidi läbi eesti keeles ning inimene oli kooliõpingud läbinud eesti keeles. Emakeel annab selgema vaate vastaja taustast, kuna see ei ole inimese enda poolt valitud ning ei muutu elu jooksul.

Andmestik on magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastuste leidmiseks sobiv, kuna on esinduslik vene rahvusest kodanike ja mittekodanike hulgast. Ka varasemad uuringud poliitilise kogukonna toetuse jaoks teistes riikides on põhinenud siseriiklikel küsimustikel (Dalton 1999; Kanji *et al.* 2015). Integratsiooni Monitooring võimaldab uurida lisaks rahvuslikule identiteedile üldisemat riiki kuulumist.

2.3 Muutujate operatsionaliseerimine

2.3.1 Sõltumatud muutujad

Vanus. Vähemusrahvusesse kuuluvate inimeste vanuserühmad ei ole ühtlased. Tendents on sama, mis riigis elaval põhirahvusel – toimub rahvastiku vananemine. Vananemine on isegi kiirem kui põhirahvusel, sest Nõukogude ajal sisserännanud on praeguseks juba vähemalt 50 aasta vanused ning nende iive on väiksem kui põhirahvusel (Tammur 2017: 40). Kui võtta aluseks vene rahvusena identifitseeriva elanikkonna näitajad, siis kõige suurema vanusegrupi moodustas 2016. aastal 50 – 5 aastased inimesed, põlisrahva hulgas seevastu 0-9 aastased (Tammur 2017: 42).

Integratsiooni monitooringu andmetel kuulub Eestis noorte vanuserühma (0 – 34) 126 562 vene rahvusest elanikku ja vanemasse vanuserühma (35 – 89) 199 673 inimest. Seega on näha tendentsi, et vanemasse rühma kuulujaid on rohkem kui nooremasse. Vastajate vanus on Integratsiooni monitooringus selguse mõttes jaotatud vanusegruppidesse. Vene emakeelega noorte vanusegruppi (15 – 34 aastat) kuulub 183 vastajat (27,4%), vanemasse vanusegruppi 484 vastajat (72,6%). Multinomiaalses

logistilises regressioonis on jaotatud vanusegrupid järgmiselt: 15-24 (67 vastajat), 25-34 (116), 35-44 (106), 45-54 (104), 55-64(132), 65-74 (75), 75 – ... (68).

Kodakondsus. Vähemuste kodakondsus Eestis on laialdaselt uuritud teema. Eestis elab suur hulk kodakondsuseta ja kolmandate riikide kodakondsusega isikuid, kokku 15% elanikkonnast. „Kodakondsuse omamine..., on (...) kujunenud üheks kõige olulisemaks mitte-eestlaste sisemist eristumist peegeldavaks kategooriaks“ (Lauristin 2008: 142). See tähendab, et lisaks vähemusrahvusesse kuulumisele eristuvad vähemuse liikmed grupi siseselt kodakondsuse alusel. Kõige paremad võimalused on Eesti kodakondsust omavatel indiviididel, nõrgemad Vene ja määramata kodakondsusega vähemuse liikmetel. Positiivsena saab välja tuua, et Põhiseaduse järgi omavad kodakondsuseta inimesed suures osas riigilt samaväärset kaitset kui kodakondsusega isikud.

Kodakondsuse alusel saab venekeelsesesse vähemusse kuulujad Integratsiooni monitooringu küsimustiku järgi jagada nelja gruppi. Küsimusele *Milline on Teie kodakondsus?* on võimalikud vastusevariandid 1) *Eesti*; 2) *Venemaa*; 3) *Mõne teise riigi*; 4) *Määratlemata kodakondsus*. Vastajatel oli võimalik valida mitme vastusevariandi vahel. Käesolevas uurimuses kasutati ainult esimesena välja toodud kodakondsust, topeltkodakondsuseid lisaks ei arvestatud. Regressioonimudeli jaoks moodustati muutuja *Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsus*, kuhu koondati Venemaa, Ukraina ja Valgevene kodakondsusega isikud. Andmete alusel moodustati kolm muutujat: Eesti kodakondsus (330 vastajat), kolmandate riikide kodakondsus (193 vastajat), määramata kodakondsus (146 vastajat).

Põlvkond. Eestis elab nii esimese kui ka mitmenda põlvkonna vähemuse esindajaid, mis annab võimaluse erinevate sisserännanute põlvkondade suhtumiste varieeruvuse uurimiseks. Esimese põlvkonna esindajateks peetakse magistritöös inimesi, kes on välissündinud ja hiljem Eestisse elama asunud. 2016. aasta andmetele tuginedes saab välja tuua, et esimesse põlvkonda kuulub kogurahvastikust 14%, teise 8% ja kolmandasse 6% välispäritolu elanikest (Tammur 2017: 43). Teise ja kolmanda põlvkonna esindajad on Eestis juba sündinud ja kasvanud. Kuigi neid iseloomustab tugev identifitseerimine enda rahvusgrupi kui venelastega, on nad kaugenenud Venemaal elavate venelastega identifitseerimisest (Nimmerfeldt 2012). Sellest võib eeldada, et teise põlvkonna vähemuse liikmed tunnevad end lähedasemana elukohariigiga.

Integratsiooni monitooringu andmetel saab teise või kolmandasse põlvkonda kuulumist leida Eestis sündimise järgi. Integratsiooni monitooringus saab kasutada küsimust: *Kus te olete sündinud?* Moodustatakse binaarne muutuja. Esimese vähemuse põlvkonna moodustavad inimesed, kes on sündinud väljas pool Eestit ning Nõukogude Liidu ajal riiki sisse rännanud. Vähemusrahvusesse kuulujatest on Eestis sündinud 401 vastajat ning mujal 266, põhiliselt Venemaal.

Haridus. Venekeelse vähemuse haridus on heal tasemel. See tuleneb ka sellest, et Nõukogude ajal suunati siia palju haritud spetsialiste (Tammur 2017: 46). Praegu mõjutab vähemuste haridust riigipoolne hariduspoliitika. Eesti Vabariigi haridusseaduse järgi on noor koolikohuslane kuni põhihariduse omandamiseni või 17. eluaasta täitumiseni (Eesti Vabariigi haridusseadus), mis tagab vähemuse liikmete hõivatuse hariduses sama kaua kui põhirahvusel. PIAAC (*Programme for the International Assessment of Adult Competencies*) uuringu järgi iseloomustab Eestit võrreldes teiste Euroopa riikidega põhihariduse omandanud noorte tugev infotöötlusoskuste tase, mis on kõrge olenemata emakeelest (Halapuu, Valk 2013: 53). Võrreldes tavalise tendentsiga, et riigis olevatel välispäritolu inimestel on madal haridus, siis Eestis on ka nemad heal tasemel koolihariduse omandanud (Leppik 2016). Välispäritolu rahvastiku (kõik põlisrahvusesse mitte kuuluvad isikud) juures võib näha Statistikaameti andmetel erisust olenevalt rändepõlvkonnast. Kui esimese ja teise põlvkonna juures on oluline tähtsus keskharidusele järgneval kutseharidusel, siis kolmandal põlvkonnal on hariduse omandamise jaotus erinevate tasemete järgi peaaegu sama, mis põhirahvuse sama vanuseklassi inimestel (Leppik 2016). Probleeme tekitab hariduses üleminek eesti õppekeelele. Sellega püütakse parandada vähemuse liikmete olukorda tööturul ja laiendada edasiõppimise võimalusi. Vähemused ise tunnevad aga, et üleminek on liiga järsk. Muudatuste rakendamisel on nõrgaks kohaks jäänud venekeelsetes koolides töötavate õpetajate madal riigikeele oskuse tase.

Hariduse juures saab Integratsiooni monitooringu andmetel jaotada vastajad kolme gruppi: alg- ja põhihariduse omandanud, kesk- ja keskhariduse baasil kutsehariduse omandanud, kõrgharidusega vastajad. Alg-, põhi- ja kutsehariduse gruppi kuulub 23,7% (158 inimest) vastajatest, keskeri ja üldkeskhariduse on omandanud 52,5% (350 vastajat) ning kõrghariduse on omandanud 23,8% (159 inimest) vähemusse kuuluvatest inimestest.

Nagu näha, moodustavad kõige suurema grupi keskeri ja üldkeskharidusega vastajad, millest omakorda 65% on omandanud keskeri haridustaseme ja 35% üldkeskhariduse.

Keeleoskus. Riigikeele oskus mõjutab vähemuse liikmeid paljudes erinevates valdkondades. Kodakondsuse, töökoha ja hariduse juures võib kõigis üheks mõjuvaks teguriks olla keeleoskus. Kodakondsuse saamiseks on tarvis läbida keeletest, mitmetel töökohtadel nõutakse riigikeele oskust ning ka kõrgema hariduse omandamisel on tarvis eesti keele valdamist enamikul õppekavadel. Uuringutes on leitud, et isegi väga hea eesti keele oskus ei tähenda vähemuse liikmetele võimalust saada kõrgepalgalistele töökohale (Toomet 2011: 530). 2016. aasta andmetel elas Eestis 29,6% vene, 68,4% eesti ning 2,0% muu emakeelega inimest (Tammur 2017). Rahvuslik kuuluvus ei määra ära emakeelt ega eesti keele oskust, kuna esineb olukordi, kus eesti rahvusesse kuuluvatest inimestest räägib osa emakeelena vene keelt (Tammur 2017).

Integratsiooni monitooringu andmetel saab vene emakeelega inimeste keeleoskust operatsionaliseerida järgnevalt: *Milliseid keeli Te oskate ja kui hästi enda hinnangul?* Vastajad hindasid enda eesti keele oskusi viie palli skaalal, mis varieerus mitte oskamisest kuni vabalt valdamiseni. Küsimusest saab luua kolm dihhotoomset muutujat, millest esimesse kuuluvad vastajad, kes eesti keelt üldse ei oska või saavad veidi aru, kuid ei räägi. Teise muutuja moodustavad inimesed, kes saavad keelest aru ja räägivad veidi. Kolmanda grupi moodustavad vene emakeelega inimesed, kes saavad aru, räägivad ja kirjutavad või valdavad eesti keelt vabalt. Vastavalt kuulub halva keeleoskusega gruppi 39,4% vastajatest (263), keskmise oskusega on 25,3% (169) ja hea eesti keele oskus on 35,2 % (235) vene, ukraina või valgevene emakeelega küsitletutest.

Majanduslik olukord. Eestis elavate vähemuste majanduslik toimetulek on tihti kehvem, kui põhirahvusesse kuulujatel. Tööturul on selgelt jaotunud lõhe, kust tuleb välja, et vähemusrahvusesse kuulujad on rohkem oskustöölised ja töötavad töötlevas tööstuses. Samuti esineb olukord, kus vähemusse kuulujate seas on suurem töötuse määr ja üleharitus, mis tähendab, et paljud vähemuse töötajad on seotud ametikohtadega, mis ei vasta nende haridusele (Krusell 2016 37 – 39). Tulenevalt teisest emakeelest või ka tööandjate hoiakutest, on tihti raskem leida tööd ning see raskendab vähemusse kuulujate tööle saamist (Kellel on Eestis hea..., 2016: 58). Vene rahvusest inimeste seas on võrreldes eestlastega rohkem inimesi, kes teenivad 60% mediaantunnitöötasust (Kellel on

Eestis hea... 2016: 75). Lisaks iseloomustab Eesti tööhõivet segregatsioon ning venekeelsesse vähemusse kuulujad tunnevad, et eestlastel on tööturul eelis ning et riik peaks ühtlustama võimalusi tööle saamisel (Helemäe 2008). Väiksemad sissetulekud tähendavad kehvemat majanduslikku olukorda.

Vastajate majanduslikku olukorda saab Integratsiooni monitooringu järgi leida küsimusega: *Milline järgnevatest kirjeldustest vastab Teie arvates kõige paremini Teie leibkonna praegusele sissetulekute tasemele?* Küsimusele on ette antud neli vastusevarianti: 1) *Elan/ elame hästi praeguse sissetuleku juures*; 2) *Saan/ saame hakkama praeguse sissetuleku juures*; 3) *Praeguse sissetuleku juures on raske hakkama saada*; 4) *Praeguse sissetuleku juures on väga raske hakkama saada*. Sissetulekute alusel saab koostada kolm dihhotoomset muutjat. Esiteks vastajad, kes on raskustes (praeguste sissetulekute juures on väga raske/raske hakkama saada). Teiseks need, kes tulevad toime (saan/saame hakkama praeguste sissetulekute juures). Kolmandaks, majanduslikult hästi toime tulevad vastajad. Raskustes olijateks pidas enda 50,1% vastajatest (330); keskmiselt toimetulijate hulka luges end 44,4% (293) ning hästi saab hakkama 5,5% (36) vene, ukraina või valgevene emakeelega inimestest.

Poliitilise kogukonnaga samastumine. Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine sõltumatu muutujana on vajalik poliitilise aktiivsuse uurimisel. Täpsemalt kirjeldatakse muutuja koostamist järgnevas lõigus. Selleks luuakse kolmene skaala: poliitilise kogukonnaga nõrk identifitseerimine; poliitilise kogukonnaga keskmine samastumine; poliitilise kogukonnaga tugev identifitseerimine. Aluseks võetakse valimisealised Ukraina, valgevene ja vene emakeelega vastajad. Integratsiooni monitooringu järgi identifitseeris end valimisealistest vähemusse kuulujatest poliitilise kogukonnaga nõrgalt 204 vastajat (33,5%), keskmisel tasemel 340 vastajat (55,8%) ja samastus tugevalt 65 vastajat (10,7%). Mudelis uuritakse lisaks poliitilise kogukonnaga samastumisele sotsiodemograafiliste näitajate mõju poliitilisele aktiivsusele.

2.3.2 Sõltuvad muutujad

Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine. Indikaatori eesmärk on leida, kes tunneb end riigi osana. Selleks kasutatakse küsimust *Eestis elab palju rahvusi, kes kõik kokku moodustavad Eestimaa rahva. Kui mõitate endast kui oma rahvuse esindajast ja Eestimaa*

rahva esindajast, siis kelle hulka kuuluvaks Te end peate? Välja toodud küsimus on seotud riigiga identifitseerimisega, mis annab võimaluse uurida identifitseerimist ka riigi vähemusrühvuste seas. Samas sisaldab küsimus seotust oma rahvusega. Rahvuslik kuuluvus uhkuse tundmise kaudu on varasemates uurimustes olnud poliitilise kogukonnaga identifitseerimise aluseks, seega on magistritöös kasutatav uuringuküsimus seotud varasemate töödega. Küsimusele on kuus võimalikku vastusevarianti: 1) *Ainult oma rahvuse ja mitte Eestimaa rahva hulka;* 2) *Peamiselt oma rahvuse ja osaliselt Eestimaa rahva hulka;* 3) *Samavõrra oma rahvuse kui Eestimaa rahva hulka;* 4) *Peamiselt Eestimaa rahva ja osaliselt oma rahvuse hulka;* 5) *Ainult Eestimaa rahva hulka ja mitte oma rahvuse hulka;* 6) *Ei oska öelda.* Vastuste jaotusest tulenevalt saab töös kodeerida vastajad kolme gruppi, kus kokku on koondatud 1) ainult oma rahvuse ja peamiselt oma rahvuse hulka kuulujad (34% vastajatest); 2) samavõrra oma rahvuse ja Eestimaa rahva hulka kuulujad, mis moodustab iseseisva grupi (55,5%), 3) peamiselt ja ainult Eestimaa rahva hulka kuulujad (10,5%). Esimese grupi tulemused koondatakse muutujasse poliitilise kogukonna nõrk identifitseerimine, teiseks poliitilise kogukonnaga keskmine identifitseerimine ja viimaseks rühmaks on poliitilise kogukonnaga tugevalt identifitseerijad.

Poliitiline aktiivsus. Poliitilist aktiivsust saab väljendada nii konventsionaalsete kui ka mittekonventsionaalsete tegevustega. Tulenevalt suure vähemusrühvuse esinemisest on Eesti poliitilise aktiivsuse taseme uurimisel soovitatud kasutada mõlemaid tunnuseid (Balti Uuringute Instituut). Kuigi Eesti on edukalt demokratiseerunud, siis võrreldes Lääne - Euroopa riikidega on Eesti poliitilise aktiivsuse tase madal. Poliitiline aktiivsus on erinev rahvusgruppide ja erineva kodakondsusega elanike vahel. Venekeelsesesse vähemusse kuulujate konventsionaalse poliitilise aktiivsuse tase on madalam kui põhirahvusel. Mittekonventsionaalse poliitilise käitumise juures on varasemates uuringutes leitud, et vähemusse kuulujad on aktiivsemad kui põhirahvus (Lauristin 2008: 152). Eestis puuduvad ka konkreetselt vähemusrühvast esindavad erakonnad. Seda ei saa aga iseenesest pidada negatiivseks nähtuseks, sest vähemusse kuulujad võivad enda huve edendada ka tavalistes erakondades (Frowein, Bank 2001: 4), milleks Eestis peetakse Eesti Keskerakonda. Kuna riigi kodakondsust omavad inimesed saavad Eestis osaleda vaid kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel, siis kasutatakse andmeid nende valimiste kohta. Piirkondades, kus elab rohkem vähemusi, on nad kohalikul tasandil tihti paremini

esindatud (Frowein, Bank 2001: 14). Keskmiselt on perioodil 1993 – 2013 kohaliku omavalitsuse valimistel osalenud inimestest moodustanud välismaalased 15,6% (Heinsalu *et al.* 2015).

Arvestades Eestis esinevat madalat poliitilise aktiivsuse taset, siis loetakse magistritöös poliitiliselt aktiivseks vastaja, kes on osalenud vähemalt ühes poliitilist aktiivsust väljendavas tegevuses. Eesti Integratsiooni monitooringu andmestikku kasutades saab poliitilise aktiivsuse institutsionaalse käitumise uurimiseks kasutatakse järgmisi küsimusi: Kas Te olete allpool nimetatud aastatel käinud valimas? *2013.a. kohaliku omavalitsuse volikogu valimised*. Teiseks: Poliitiliselt aktiivne olemiseks on erinevaid viise. Kas Te olete viimastel aastatel teinud järgmist? *Osa võtnud avalikust koosolekust, kus arutatakse poliitilisi või sotsiaalseid probleeme; pöördunud ideede-ettepanekutega isiklikult mõne poliitiku või kõrge ametniku poole; osalenud poliitilises arutelus internetis (kirjutanud artikli, saatnud e-kirja, kommentaari)*. Muutujas on 2013. aastal valimas käimine ja seega võetakse valimisse vastajad alates 20. eluaastast. Indeksi moodustamiseks kodeeritakse osalemisviisid binaarseteks muutujateks ning seejärel summeritakse. Saadud summeritud muutuja muudetakse osalemise alusel uuesti binaarseks muutujaks, kus poliitiliselt aktiivseks loetakse indiviid, kes on osalenud vähemalt ühes tegevuses.

Sobivad mittekonventsionaalset osalemist sisaldavad indikaatorid on petitsoonile alla kirjutamine, boikotist osa võtmine, seaduslikus protestis osalemine, mitteametlikel streikidel osalemine ning ehitiste ja tehaste hõivamine (Quaranta 2016: 21-22). Sellele toetudes kasutatakse Integratsiooni monitooringus olevaid küsimusi: „Poliitiliselt aktiivne olemiseks on erinevaid viise. Kas Te olete viimastel aastatel teinud järgmist? *Osa võtnud meeleavaldusest, piketist; andnud oma allkirja üleskutsele, protestiavaldusele, petitsoonile; kandnud poliitilise sõnumiga märki või linti, kasutanud klepsu; liitunud mõne poliitilise sisuga pooldamise või protestikampaaniaga Facebookis vm suhtlusvõrgustikus; protesti märgiks mitte osalenud valimistel*.“ Indeksi moodustamiseks koostatakse osalemisviisidest binaarsed muutujad, mis seejärel kokku summeritakse ning muudetakse ümber uuesti binaarseks. Poliitilise aktiivsuse koondindeksi loomiseks summeritakse kõik töös kasutatavad aktiivsuse viisid ning muutuja kodeeritakse ümber binaarseks muutujaks.

Ukraina, valgevene või vene emakeelega inimestest oli poliitiliselt aktiivne (osalenud nii institutsionaalset ja/või mitteinstitutsionaalset aktiivsust väljendavates tegevustes) 474 vastajat, mis moodustab koguhulgast 74,9% vastajatest. Seal juures 460 (72,7%) vastajat on osalenud konventsionaalset poliitilist aktiivsust väljendavates tegudes. Keskmiselt osaleti enim ühes institutsionaalset poliitilist aktiivsust väljendavas tegevuses, millele järgnes mitte ühestki poliitilist aktiivsust väljendavast tegevusest osa võtmine. 137 (21,8%) vastajat võttis osa institutsioonidevälist aktiivsust väljendavates toimingutes, mis tähendab, et enim vastajatest ei võtnud osa mitte üheski mittekonventsionaalset poliitilist aktiivsust väljendavas tegevuses. Neile järgnesid vähemalt ühes tegevuses osalenud vastajad.

Nii sõltuvate kui ka sõltumatute muutujate kodeeringud tuuakse välja peatükis Lisa, tabel 3.

2.4 Meetod

Magistritöös kasutatakse kvantitatiivset meetodit. Poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavate tegurite leidmiseks kasutatakse multinomiaalset logistilist regressiooni. Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine sisaldab endas kolme kategooriat ja just sellises olukorras on vajalik multinomiaalne regressiooni kasutamine hüpoteeside kontrollimiseks. Poliitilise aktiivsuse uurimisel tõstatatud hüpoteeside paikapidavuse kontrollimisel kasutatakse kolme logistilise regressiooni mudelit. Logistilise mudeli eesmärk on „seletada võimalikult suurt osa sõltuva tunnuse variatiivsusest sõltumatute tunnuste kaudu“ (Tooding 2014). Mudelite juures kontrolliti muutujate kovariatsiooni, normaaljaotust, ühtlast varieeruvust, prognoosijääkide normaaljaotust, multikollineaarsust.

3. POLIITILISE KOGUKONNAGA IDENTIFITSEERIMIST JA POLIITILIST AKTIIVSUST MÕJUTAVAD TEGURID

Andmete analüüsimiseks kasutatakse magistritöös andmetöötlusprogrammi *IBM SPSS Statistics* 23. SPSS on laialt levinud andmetöötlusprogramm, mis võimaldab ka käesolevas magistritöös esitatud hüpoteese tõestada. Peatüki esimeses osas antakse kirjeldav ülevaade multinomiaalse logistilise regressiooni ja logistilise regressiooni tulemustest. Teises osas analüüsitakse tulemusi hüpoteeside kontekstis.

3.1 Ülevaade tulemustest

3.1.1 Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine

Tabelis 1 on kujutatud multinomiaalse logistilise regressiooni tulemused. Sealt on näha, et mudel on statistiliselt oluline ($p < 0.001$). Mudel ennustab sõltuva muutuja väärtuse korrektselt 60,0 % juhtudest. Nagelkerke pseudo R^2 väärtus on 0,152. Vastanud, kes samastavad end poliitilise kogukonnaga nõrgalt, on valitud referentskategooriaks, et näha selgemini, mis mõjutab vähemusse kuulujaid poliitilise kogukonnaga identifitseerimise suunas. Tabelis tuuakse välja riskisuhted (e^b). Riskisuhe ehk šansside suhe (*odds ratio*) näitab, „kui mitu korda erineb uuritava sündmuse toimumise šanss eksponeerituil võrreldes mitteeksponeeritutega“ (Kaart 2012). Riskisuhe varieerub $0 - \infty$. Kui riskisuhe on võrdne ühega, siis sündmuse toimumise šanss võrreldavates gruppides on ühesugune. Ühest suurem riskisuhe näitab, et sündmuse toimumise šanss on katsegrupis suurem kui kontrollgrupis. Ühest väiksem riskisuhe näitab, et sündmuse toimumise šanss on katsegrupis väiksem kui kontrollgrupis. (Kaart 2012)

Tõepärasuhte test näitab, millistel sõltumatutel muutujatel on seos sõltuva muutujaga. Võime 99,9% kindlusega väita, et kuulumine vanusegruppi 45 – 54 ja 67 – 89 mõjutab poliitilise kogukonnaga samastumist negatiivselt. 99% kindlusega võime väita, et kuulumine vanusegruppi 34 – 44 ja 55 – 56 ning määramata kodakondsus mõjutab poliitilise kogukonnaga identifitseerimist positiivselt. 95% kindlusega võib väita, et

kolmandate riikide kodakondsus ja nõrk keeleoskus mõjutavad poliitilise kogukonnaga identifitseerimist positiivselt.

Tabel 1. Poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavad tegurid

Sõltumatud muutujad	Poliitilise kogukonna toetamine (referents: poliitilise kogukonnaga nõrk identifitseerimine)	
	Poliitilise kogukonnaga tugevalt identifitseerimine	Poliitilise kogukonna keskmiselt identifitseerimine
Sugu mees (vs naine)	1,52	1,35
Vanus (vs 15-24)		
25-34	0,41	0,73
35-44	0,51	0,31**
45-54	0,14**	0,24***
55-64	0,24*	0,31**
65-74	0,12**	0,14***
75+	0,08**	0,17***
Kodakondsus (vs Eesti)		
Määratlemata	3,55**	1,78*
Vene, Ukraina, Valgevene	2,45*	1,68*
Teine/kolmas põlvkond (vs esimene)	0,78	0,67
Haridus (vs keskharidus)		
Põhiharidus	1,89	1,06
Kõrgharidus	1,96	1,46
Eesti keele oskus (vs keskmine)		
Nõrk	2,73*	1,56
Hea	0,67	0,55*
Majanduslik olukord (vs rahuldav)		
Raske toimetulek	0,82	0,99
Hea toimetulek	0,62	0,75
N	633	
Nagelkerke pseudo R ²	0,152	

Välja on toodud riskisuhted. *** p<0.001; ** p<0.01; * p<0.05. Gruppide suurused: mittetoetajad: 218; mõningane toetus: 354; tugev toetus: 67

Tabeli 1 kahes tulbas tuuakse esiteks välja poliitilise kogukonnaga tugevalt identifitseerijad ning teises tulbas keskmisel tasemel identifitseerijad. Multinomiaalse logistilise regressiooni tulemusi võrreldakse paaridena *nõrk identifitseerimine vs tugev identifitseerimine*, *nõrk identifitseerimine vs keskmine identifitseerimine*.

Tabeli esimeses tulbas tuuakse välja andmed poliitilise kogukonnaga tugevalt samastujate kohta. Referentskategorias on vastanud, kes samastavad end poliitilise kogukonnaga nõrgalt. Statistiliselt olulist mõju sõltuval muutujale omavad vanus, kodakondsus ja keeleoskus. Poliitilise kogukonnaga tugevalt toetajaid eristab mittetoetajatest määramata

($e^b = 3,55$ $p < 0.01$) või kolmandate riikide kodakondsus ($e^b = 2,45$ $p < 0.05$). Šanss, et määratlemata kodakondsusega individ samastub poliitilise kogukonnaga tugevalt on 3,55 korda vastavatest šanssist, et Eesti kodanik samastub poliitilise kogukonnaga tugevalt. Šanss Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsuse indiviidi poliitilise kogukonnaga tugevalt samastumiseks on 2,45 korda šanss, et Eesti kodanik samastub tugevalt poliitilise kogukonnaga, kui teised tunnused on samade väärtustega.

Liikudes vanusegruppide juurde, siis on näha, et 45 – 54 aastaste individide šanss identifitseerida end poliitilise kogukonnaga tugevalt on 0,14 korda suurem šansist, et 15-24 aastane individ samastab end tugevalt poliitilise kogukonnaga. Šansid vanusegruppides 55 – 64, 65 – 74 ja 75+ on vastavalt 0,24 ($p < 0.05$); 0,12 ($p < 0.01$); 0,08 ($p < 0.01$) korda šanssist, et 15-24 aastane individ identifitseerib end poliitilise kogukonnaga tugevalt.

Vaadeldes eesti keele oskuse mõju poliitilise kogukonnaga tugevalt identifitseerimisele, on näha, et šanss nõrga eesti keele oskusega individ samastumiseks poliitilise kogukonnaga tugevalt on 2,73 korda šanss, et keskmise eesti keele oskusega vähemuse liige samastub tugevalt.

Tabeli teises tulbas vaadeldakse keskmiselt poliitilise kogukonnaga identifitseerijaid mitteidentifitseerijate taustal. Šanss, et 35-44 aastane individ samastub poliitilise kogukonnaga keskmiselt on 0,31 ($p < 0.01$) korda šanssist, et 12-24 aastane individ samastub keskmiselt. Teistes vanusegruppides on näha, et šansid 45 – 54; 55 – 64; 65 – 74; 75+ aastaste individide samastumiseks keskmisel tasemel poliitilise kogukonnaga on vastavalt 0,24 ($p < 0.001$); 0,31 ($p < 0.01$); 0,14 ($p < 0.001$); 0,17 ($p < 0.001$) korda šanssist, et 12-24 aastane individ samastub poliitilise kogukonnaga keskmisel määral.

Lisaks vanusele omab poliitilise kogukonnaga keskmiselt samastujatele statistiliselt olulist mõju määramata ja Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsus. Šanss, et määratlemata kodakondsusega individ samastub poliitilise kogukonnaga keskmisel tasemel on 1,78 korda šanss, et Eesti kodanik samastub poliitilise kogukonnaga keskmisel tasemel. Kolmandate riikide kodakondsuse korral on šanss poliitilise kogukonnaga keskmisel

tasemel identifitseerimisel 1,68 korda šanss, et Eesti kodanik samastub poliitilise kogukonnaga keskmisel tasemel.

Viimasena on näha statistiliselt olulist mõju vähemusrahvuse eesti keele oskuse juures. Šanss hea eesti keele oskusega indiviid samastumiseks keskmisel tasemel poliitilise kogukonnaga on 0,55 korda šanssist, et keskmise eesti keele oskusega indiviid samastub poliitilise kogukonnaga keskmisel tasemel.

3.1.2 Poliitiline aktiivsus

Poliitilise kogukonna toetamise mõju poliitilisele aktiivsusele leitakse kasutades lineaarset regressiooni. Tulemused kolmele mudelile on kujutatud tabelis 2, mis on esitatud järgmisel leheküljel.

Tabelis on esitatud regressioonikordajad ja standardvead. „Regressioonikordaja näitab sõltuva tunnuse keskmist muutu kordajale vastava sõltumatu tunnuse ühikulise muudu korral, kui ülejäänud sõltumatud muutujad on püsiva väärtusega“ (Tooding 2014). Positiivse regressioonikordaja korral on muut positiivne, negatiivse regressioonikordaja puhul negatiivne. Determinatsioonikordaja R^2 näitab, „kui suure osa ühe tunnuse variatiivsusest kirjeldab teine [tunnus]“ (Tooding 2015: 251). Mida lähemal on R^2 väärtus arvule 1, seda tugevam on korrelatiivne seos muutujate vahel. Kolme mudeli tulemusena on näha, et hüpoteesides eeldatud seost poliitilise kogukonnaga samastumise ja poliitilise aktiivsuse erinevate viiside vahel ei ole. Suuremat statistilist seletusvõimet omavad kontrollmuutujad raske majanduslik olukord, kõrgharidus, määratlemata ja Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsus. Samuti on mudelite seletusvõime väga väike.

Logistilise regressiooni mudel 1 seletab 8% sõltuva muutuja hajuvusest. Nii määratlemata kui ka Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsus vähendavad tõenäosust konventsionaalsetel viisidel poliitiliselt aktiivne olemiseks. Konventsionaalsest poliitilisest aktiivsusest osavõtmist mõjutab negatiivselt veel raske majanduslik toimetulek ja hea eesti keele oskus. Raske toimetulekuga indiviidi osalemine konventsionaalsetes poliitiliselt aktiivsetes tegevustes on 0,14 võrra madalam kui taustkategoriana kasutataval keskmise toimetulekuga indiviidil ($p < 0.001$). Huvitava tulemusena on näha, et hea keeleoskus mõjub konventsionaalsel viisil osalemisele

negatiivselt. Määramata ja kolmandate riikide kodakondsus omavad tugevat statistilist mõju konventsionaalsetel viisidel mitteosalemisele ($p < 0.001$).

Tabel 2. Poliitilist aktiivsust mõjutavad tegurid

Muutujad	Konventsionaalne poliitiline aktiivsus	Mittekonventsionaalne poliitiline aktiivsus	Poliitilise aktiivsuse koondindeks
	Mudel 1	Mudel 2	Mudel 3
Poliitilise kogukonnaga samastumine (vs nõrk samastumine)			
Poliitilise kogukonnaga keskmiselt samastumine	0,046 (0,039)	0,001 (0,038)	0,020 (0,038)
Poliitilise kogukonnaga tugev samastumine	0,043 (0,063)	-0,023 (0,060)	0,040 (0,061)
Sugu – mees	-0,057 (0,036)	0,059 (0,035)	-0,023 (0,035)
Vanus (aastates)	0,002 (0,002)	-0,002 (0,001)	0,002 (0,001)
Haridus (vs keskharidus)			
Põhiharidus	-0,075 (0,046)	0,041 (0,044)	-0,074 (0,044)
Kõrgharidus	0,026 (0,044)	0,155*** (0,043)	0,037 (0,043)
Majanduslik olukord (vs keskmine)			
Raske toimetulek	-0,139*** (0,037)	-0,032 (0,036)	-0,125** (0,036)
Hea toimetulek	0,001 (0,080)	-0,032 (0,079)	0,018 (0,078)
Keeleoskus (vs keskmine)			
Nõrk keeleoskus	-0,070 (0,045)	0,020 (0,044)	-0,082 (0,044)
Hea keeleoskus	-0,110* (0,050)	0,060 (0,048)	-0,093 (0,048)
Kodakondsus (vs Eesti)			
Määratlemata kodakondsus	-0,198*** (0,049)	-0,072 (0,047)	-0,180*** (0,049)
Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsus	-0,174*** (0,046)	-0,076 (0,044)	-0,177*** (0,045)
Konstant	0,875*** (0,081)	0,285*** (0,078)	0,891*** (0,079)
R ²	0,100	0,073	0,097
Kohandatud R ²	0,081	0,054	0,079
N	603	597	603

Regressioonikordajad ning standardvead (sulgudes) *** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Teine logistilise regressiooni mudel seletab 5% mitteinstituksionaalse aktiivsuse muutuja hajuvusest. Mittekonventsionaalse poliitilise aktiivsuse juures suurendab osalemise tõenäosust kõrgharidus. Kõrgharidust omava indiviidi osalemine mittekonventsionaalsetes poliitilist aktiivsust väljendavates tegevustes on 0,12 võrra kõrgem kui keskharidusega indiviidil ($p<0.01$).

Mudel number 3 seletab 8% poliitilise aktiivsuse koondindeks hajuvusest. Modelis saab välja tuua, et raske toimetulekuga indiviidi osalemine poliitiliselt aktiivsetes tegevustes üldse on 0,13 võrra madalam kui taustkategoriana kasutataval keskmise toimetulekuga indiviidil ($p<0.01$). Samuti mõjutavad osalemist negatiivselt määratlemata ja kolmandate riikide kodakondsus, millest mõlemad põhjustavad langust 0,18 võrra ($p<0.001$) võrreldes Eesti kodakondsusega.

3.2 Arutelu. Tulemused hüpoteeside kontekstis

Magistritöö esimeses osas tõstatati seitse hüpoteesi, millest kuue eesmärk oli leida tegurid, mis mõjutavad vähemusrühvusesse kuulujate poliitilise kogukonnaga samastumist ning viimase eesmärk leida, kas poliitilise kogukonnaga identifitseerimine mõjutab instituksionaalset ja mitteinstituksionaalset poliitilist aktiivsust. Analüüsi tulemusena leidis kinnitust üks esitatud hüpotees: poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavaks teguriks on kuulumine nooremasse vanuseklassi. Kinnitust ei leidnud neli hüpoteesi, mis olid seotud teise või kolmandasse põlvkonda kuulumisega, sotsiaalmajandusliku olukorraga, haridustasemega. Samuti ei tõestatud hüpoteesi poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõju suhtes konventsionaalsele ja mittekonventsionaalsele poliitilisele aktiivsusele. Erinevalt esitatud hüpoteesidest on riigikeele heal tasemel oskamine (lugemine, kirjutamine, rääkimine) ja Eesti kodakondsuse omamine negatiivselt seotud poliitilise kogukonnaga samastumisel. Nõrgal tasemel eesti keele oskus oli positiivselt seotud poliitilise kogukonnaga tugevalt identifitseerimisel. Vähemusse kuuluja poliitilise kogukonna toetajat iseloomustab noor vanus (15 – 24), välisriigi või määramata kodakondsus ja eesti keele nõrgal tasemel oskamine. Poliitiliselt aktiivne olemist mõjutasid poliitilise kogukonnaga identifitseerimise asemel kõrgharidus, majanduslik olukord, nõrk ja hea eesti keele oskus ning määramata või kolmandate riikide kodakondsus.

Analüüsi tulemusena on näha, et eelnevalt välja toodud väide poliitilise kogukonna piiride vaidlustatavusest on aktuaalne ka Eesti kontekstis. Poliitilise kogukonnaga identifitseerimiseks kasutati magistritööd kolmest jaotust, ning selle tulemusena on näha, et põhiliselt tunnevad nii vähemuse kui ka põhirahvuse liikmed end samavõrra oma rahvuse ja Eestimaa rahva hulka kuuluvateks. See näitab, et inimesed tunnevad nii oma rahvuslikku identiteeti kui ka suuremat riigi koosseisu kuulumist. Samuti sai kinnitust, et mitmerahvuselises riigis on vajalik poliitilise kogukonna definitsiooni laiendamine riiki, mitte rahvusesse kuulumise osas. Eesti riigis elavad rahvusgrupid tunnevad ennast ka oma rahvuse osana ning tähele tuleb panna. Eesti puhul ei ole kõigil juhtudel rahvuslik taust vene, vaid on esindatud ka teisi rahvuseid. Kuigi on olukordi, kus riigis olevat vähemust saab näha iseseisva poliitilise kogukonnana, siis Eesti puhul on näha vastupidine olukord: Eesti poliitilise kogukonnaga identifitseerib end mõningal määral või tugevalt 67% vähemusrahvusesse kuulujatest.

Poliitilise kogukonna teooria alguses tõstatati magistritöös poliitilise kogukonna mõiste roll ning seotus rahvuse ja kodakondsusega. Kogukonnaga identifitseerimise uurimisel kasutati küsimust, mis eristas poliitilisse kogukonda ja oma rahvusesse kuulumist. Selle tulemusena leiti, et inimestel on erinev tunnetus riiki ja oma rahvusesse kuulumise osas ning kindlasti ei saa siduda poliitilisse kogukonda kuulumist kitsa rahvuse mõistega. Esineb nii vähemuse kui ka enamusgrupi tugev identifitseerimine oma rahvusega, kuid rahvus ei ole piiravaks teguriks elukohariigi poliitilise kogukonna toetamisel. See kinnitab taaskord, et Eesti ei ole etnilise Ida näiteks, kuna vähemused ei tunnetata, et riik piiritleks end vaid oma rahvuse alusel. Eestis elab ka suurel määral vähemuse liikmeid, kes tunnevad ennast Eestimaa rahva hulka kuuluvana nagu elab ka põhirahvuse liikmeid, kes ei samasta ennast Eestimaa rahvaga.

Poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel eeldati, et elukohariigi kodakondsuse omamine on positiivselt seotud poliitilise kogukonnaga samastumisega. Samas ei kitsendatud teoorias võimalust, et kodakondsuseta isik ei või poliitilise kogukonnaga samastuda ning selle tõttu lisati kodakondsuse indikaator ka regressioonianalüüsi. Multinomiaalse logistilise regressiooni tulemused näitasid püstitatud hüpoteesist vastupidist tulemust: määramata või Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsuse omamine suurendas statistilist tõenäosust poliitilise kogukonnaga keskmisel võib tugeval määral

samastumiseks, vastupidiselt referentskategoriaaks oleva Eesti kodakondsusega. Saadud tulemus toetab kaasaegsete kodakondsusteoreetikute käsitusi, kus kodakondsust ei võeta kui legaalselt kuuluvuse määrajat, vaid kodakondsuse moodustavad erinevad poliitilised suhted kogukonna ja institutsionaalsete reeglite vahel. See tähendab, et riigi ja kodaniku vahel ei teki suhe lihtsalt legaalse tasandi olemasolul, vaid selle jaoks on vaja rohkem suhtlust ja kokkupuudet. Teisest küljest toetavad tulemused lähtekohta, et suurel hulgal mittekodanike eksisteerimine riigis hägustab traditsioonilise kodakondsuse piire ning mittekodanike kaasatuse tunne suureneb olenemata kodakondsuse mitte omamisest. Kuigi riik ei pea neid indiviide kodanikeks, on neil näiteks mitmekülgne toetus valitsusvälistelt organisatsioonidelt, kes käsitlevad neid elukohariigi subjektidena (Basok 2008: 266). See toetus võib mõjuda mittekodanikele positiivselt ja nende jaoks võib valitsusväliste organisatsioonide toetus suurendada tunnetust riigi osaks olemisel.

Eesti konteksti vaadates on tulemusi raske selgitada, kuna Eesti kodakondsuse omamine on näidanud varasemates uuringutes mitmekülgset positiivset mõju teisest rahvusest elaniku jaoks. Ühe tegurina Eesti kodakondsuseta inimeste samastumise juures võib tuua asjaolu, et isegi tugev Eestiga seotuse tunne ei tähenda alati inimeste soovi omandada kodakondsust, milleks tuleb läbida naturalisatsioon (Fein, Straughn 2014: 699). Kodakondsuse omandamist tingimusi nähakse ebaõiglastena või ei muudaks Eesti kodakondsuse omamine elu lihtsamaks, näiteks reisimise osas. Venekeelse vähemuse liikmed, kellel on Eesti kodakondsus, võivad tunnetada suuremat seost Venemaaga. Eestis elav venekeelne vähemus on seotud idapoolsete riikidega läbi isiklike sugulaste ja sõprade võrgustike (Masso, Tammpuu 2017: 534). Kuigi elatakse Eestis ja omatakse kodakondsust, võivad tugevamad kultuurisidemed jääda siiski Venemaaga. Lisaks on uuringud näidanud, et vähemusrahvusesse kuulujad tarbivad Eestis põhiliselt venekeelset meediat ning selle roll jääb oluliseks ka siis, kui osatakse eesti keelt (Seppel 2017: 72). Saadud tulemused kinnitavad lähtekohta, et kodakondsus on erinev mõiste poliitilisest kogukonnast ning ainult riigi kodakondsust omavaid inimesi uurides ei saa täielikku ülevaadet, kes ja mil määral end poliitilise kogukonnaga identifitseerivad.

Teiseks poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavaks teguriks on vanus. Seos oli hüpoteesis kirjeldatud suunas: nooremad tunnevad ennast rohkem poliitilise kogukonnaga seotult kui vanemad inimesed. Alates 35 – 44 aastaste vanusegrupist

hakkab poliitilise kogukonna toetuse šanss langema, kui taustkategooriaks on 15 – 24 aastased inivid. Positiivsena võib näha olukorda, kus Eestis elavad noored inimesed tunnevad end poliitilise kogukonna osana. Ka varasemates uuringutes Eesti vähemuste kohta on leitud, et vanemate vanusegruppide suhtumised on sarnased, aga noorema vanusegrupi omad märgatavalt erinevad. Andmeanalüüsi tulemusena oli näha, et alates 35 – 44 aastaste vanusegrupist langeb šanss samastuda poliitilise kogukonnaga kõikides vanemates vanusegruppides. Vähemusse kuuluvate noorte erinevuse põhjust nähakse globaliseerumises ja tarbimiskultuuris, mis on oma olemuselt noorte jaoks ahvatlevam sotsialiseerumisvahend, kui nende perekondlik sotsiaalne kapital (Vihalemm, Kalmus 2009: 110). Samas tekitab noorte avatus globaliseerimisele olukorra, kus paljud noored lahkuvad riigist. 2010. aasta Eesti Inimvara Raportis on välja toodud, et venekeelse taustaga noortest vaid vähesed omandavad kõrghariduse Eesti ülikoolides ning neil on mitu korda suurem soov Eestist lahkuda võrreldes eesti noortega (Eesti Koostöö Kogu 2010: 26). Vähemuse poliitilise kogukonnaga identifitseerimise taset võib protsess negatiivselt mõjutada, kuna praegune poliitilise kogukonnaga identifitseerimise arv väheneb läbi riigist lahkuvate noorte samastujatega.

Keeleoskuse taseme näitajad tõid välja tõstatatud hüpoteesist vastupidise tulemuse. Kui magistritöös eeldati, et hea keeleoskusega inimesed toetavad poliitilist kogukonda rohkem kui väiksema keeleoskusega inimesed, siis logistilise regressiooni tulemused näitasid statistiliselt vastupidist šanssi. Poliitilise kogukonnaga tugevat samastumist suurendab nõrk keeleoskus (referents keskmine) ning keskmisel tasemel identifitseerimist vähendab hea keeleoskus. Kuigi hea elukohariigi keeleoskus võimaldab paremaid võimalusi riigis elamisel nii töö kui ka sotsiaalse elu mõttes, siis vene vähemust võib keeleoskuse tase erinevalt mõjutada. Näite saab tuua 2007. aastal toimunud rahutustest, kus paljud osavõtjad olid Eesti keelt valdavad noored, mis näitab, et vaid keeleoskusele toetumine ei ole piisavaks aluseks ühise rahvusliku identiteedi loomiseks (Nimmerfeldt, Schulze, Taru 2011: 77). Madala keeleoskuse statistilise olulisuse puudumine võib olla mõjutatud asjaolust, et vähemuse ja põhirahvuse grupid on keeleliselt segregeeritud (Vihalemm 2007). Eestis elav venekeelne elanikkond on põhiliselt koondunud Ida-Virumaa tööstuslinnadesse. Ka võib näha segregatsiooni Tallinnas, kus venekeelne vähemus on koondunud Lasnamäe linnaossa. Madala eesti keele oskusega vähemuse liikmetele piisab põhiliselt venekeelses piirkonnas elades

igapäevaseks suhtluseks nii tööl kui ka eraelus vaid vene keele oskusest. Näiteks laste puhul on mitmerahvuselised huviringid pigem eranditeks ning üldiselt valitakse selline grupp, kus räägitakse vastava rahvuse keelt (Korts 2009: 134).

Keele ja kodakondsuse tulemuste põhjal võib oletada, et see vene rahvusgrupp, kes omab kodakondsust ja oskab Eesti keelt, tunneb end rohkem eraldiseisvana riigist kui kodakondsuseta keelt mitte oskavad indiviidid. Määramata ja kolmandate riikide kodakondsusega riigi elanikele pööratakse palju tähelepanu võrreldes kodakondsust omavate keeleoskajatega. Kodakondsusega keeleoskajaid nähakse kui juba Eesti ühiskonda integreerunud. Põhirahvus näeb head eesti keele oskust margina, et vene vähemusse kuuluja austab Eesti riiki ja eestlasi (Korts 2009: 129). Poliitilistes otsustes võib see tähendada, et ka juba kodakondsusega ja keeleoskusega vähemuse liikmetele tuleb tähelepanu pöörata.

Alternatiivse seletusena keeleoskuse ja Eesti kodakondsusega vähemuse madalamatele šanssidele poliitilise kogukonnaga samastumise juures võib välja tuua võimaluse, et nad identifitseerivad end „maailmakodanikena“. Lisaks riigisisestele kogukondadele võib esineda riigiüleseid kogukondi, kuid seda lähenemist käesolevas magistritöös süvendatult ei uurita ning üldiselt on see vähem uuritud valdkond. Globaliseerumine võib kogukondlikku identiteeti nõrgendada ja tugevdada riigiüleseid ning tavaliselt riigiülese kogukonnaga samastumisel ollakse tolerantsemad kultuurierinevuste ja pluralismi suhtes (Norris 2017: 25). Samas on varasemates uuringutes leitud, et pigem identifitseerivad Vene kodakondsuse omandanud indiviidid end kosmopoliidina, tundmata positiivset sidet Eesti või Venemaaga (Fein, Straughn 2014: 698).

Kolme muutuja puhul ei olnud statistilist mõju. Nende hulka kuulusid põlvkondlik kuuluvus, haridus, majanduslik toimetulek. Erinevalt vanusest ei olnud põlvkondlikul kuuluvusel statistiliselt olulist mõju poliitilise kogukonna kuuluvuse määratlemiseks. Ka haridustasemel ei olnud mõju. Põhjus võib olla Eesti kontekstis olukorras, kus vähemusse kuulujad ei ole hariduslikult märgatavalt madalamal tasemel kui enamus ja seega ei tunne vähemusse kuulujad end hariduslikult nõrgematena ning haridust ei nähta tegurina, mille alusel end poliitilise kogukonnaga mitte samastada. Kuigi venekeelse vähemuse oskused on mõnevõrra madalamad kui eestlastel, ei ole kahe grupi vahel suurt oskuste lõhet

(PIAAC 2013: 132). 2016. aasta seisuga oli 90,8 % vähemuste liikmetest teise või kolmanda taseme haridus ning vastav näitaja eestlastel oli 89 % (Teemaleht 2017: 10). Keeruline on leida seletust, miks ei olnud poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel mõju majanduslikul toimetulekul, kuna vähemusse kuulujad tunnevad enda halvemat seisukohta võrreldes põhirahvusega ning peavad ka riiki vastutavaks võrdsuse tagamisel.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et erinevate sotsiodemograafiliste näitajate seose leidmine poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel andis uut teavet Eestis elavate vähemuste kohta. Siiski võib kriitiline olla tulemuste laiemal üldistatavuse suhtes. Teistes riikides analüüsi läbi viimisel tuleb arvestada ka sealse vähemuskogukonna tausta, sest võrreldes Eestis oleva etnilise vene vähemusega, on teistes riikides suuri esimese põlvkonna immigrantkogukondi, kes on kultuuriliselt ja usuliselt põhirahvusest suurema erinevusega.

Magistritöö teine osa keskendus vähemuste poliitilisele aktiivsusele. Poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõju poliitilisele aktiivsusele ei saanud statistilist kinnitust. Logistilise regressiooni tulemustes ei olnud keskmisel ja tugeval tasemel poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel statistiliselt olulist mõju ei konventsionaalsetele ega mittekonventsionaalsetele poliitilist aktiivsust väljendavatele tegevustele. Suuremat statistilist seletusvõimet omasid kontrollmuutujad. Kuigi mudelitel oli madal seletusvõime, oli vähemusse kuulujate poliitilist aktiivsust mõjutavate teguritena statistiliselt oluline seos institutsionaalsete tegevuste juures raskel majanduslikul olukorral, tugeval keeleoskusel, määratlemata ja Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsusel. Kõikide puhul oli seose suund negatiivne. Mittekonventsionaalse poliitilise aktiivsuse väljendamist soodustas kõrgharidus.

Eesti üksikjuhtumit analüüsides ei saa teha kaugulelatuvaid järeldusi vähemuste poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõjust nende poliitilisele aktiivsusele. Võib siiski pöörata tähelepanu tulemustele, mis on seotud poliitilise kogukonna teoreetilise poolega. Kuigi hüpoteesides eeldati poliitilise kogukonnaga samastumise juures mõju poliitilisele aktiivsusele, võib seose puudumine tulla poliitilise kogukonnaga identifitseerimise *institutsioonideülesusest* ja poliitilise aktiivsuse suuremal või vähemal määral institutsionaalsusest. Kuna poliitilist kogukonda käsitlevas teoorias ei ole seni

välja toodud, mida sisaldab endas institutsioonideülene poliitiline koostöö, võib magistritöös saadud tulemustest eeldada, et see ei ole tavapärane poliitiline aktiivsus. Edasistes poliitilise kogukonnaga seotud uurimustes võiks poliitilise osalemise juures vaadata veel erinevat tüüpi poliitilist väljendumist, näiteks referendumil osalemine olulistest elukorraldus mõjutavates küsimustes, aktiivsus mõjutatuna sõjategevusest, keskkonna- või looduskatastroofide poolt soodustatud poliitiline osalemine. Samuti on poliitilise kogukonna teoreetilistes alustes rõhutatud selle taseme stabiilsust ajas, mis võib tähendada, et poliitilise kogukonnaga samastumise mõju poliitilisele aktiivsusele väljendub kasutades longituuduuringut. Kirjeldatud analüüsi ei olnud võimalik teha magistritöös kasutatavate andmete alusel.

KOKKUVÕTE

Poliitiline kogukond on mõiste, mis on tihedalt seotud rahvuse ja kodakondsusega, kuid kumbki neist mõistetest ei defineeri ära poliitilise kogukonnaga samastujaid. Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine on oluline kontseptsioon, kuid selle uurimisel ei ole seni aluseks võetud mitmerahvuselist riiki, kus rahvastikust suur osa ei oma elukohariigi kodakondsust. Magistritöö alguses seati eesmärgiks leida tunnused, mis mõjutavad vähemuste poliitilise kogukonnaga identifitseerimist ning kuidas poliitilise kogukonnaga identifitseerimine mõjutab poliitilist aktiivsust. Püstitatud eesmärgid ka täideti .

Käesolev magistritöös panustas nii poliitilise kogukonnaga identifitseerimise kui ka selle seose poliitilise aktiivsusega uurimise teoreetilistesse alustesse. Kirjanduses levinud poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõiste juures leiti puudusi mitmerahvuselise riigi analüüsimiseks, ning sellest tulenevalt täiendati mõiste definitsiooni „riiki kuulumise“ tunnetamisega. Samuti toodi välja, et poliitilise kogukonnaga samastumine ei ole otseselt seotud rahvusesse kuulumisega või kodakondsuse omandamisega ning ka andmeanalüüsi abil saadud tulemused kinnitasid vähemusrahvuse ning elukohariigi kodakondsuseta isikute samastumist. Poliitilise kogukonna analüüsides ei olnud varem uuritud seost poliitilise aktiivsusega ning tulemusena leiti, et poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel ei ole mõju poliitilisele aktiivsusele riigi tasandil.

Uurimisküsimustele vastamiseks tõstatati teoreetilise kirjanduse abil hüpoteesid poliitilise kogukonnaga samastumist mõjutavate tegurite osas ning hüpotees poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõjust konventsionaalsele ja mittekonventsionaalsele poliitilisele aktiivsusele. Tulemustena leiti, et poliitilise kogukonnaga identifitseerimist mõjutavad positiivselt määramata või kolmandate riikide kodakondsus, kuulumine noorde vanuseklassi ning nõrk keeleoskus. Negatiivse mõjusuunaga oli hea keeleoskus. Statistiliselt ei leitud seost kolme tunnusega: haridustase, majanduslik toimetulek ning põlvkond. Samuti ei osutunud statistiliselt oluliseks kontrollmuutuja *sugu*. Teisena käsitletud teemas, poliitilise kogukonnaga identifitseerimise mõju poliitilisele aktiivsusele, ei leitud statistiliselt olulist seost. Analüüsi lisatud kontrollmuutujatest ennustas institutsionaalse aktiivsuse vähenemist raske majanduslik toimetulek ja mitte-

Eesti kodakondsus. Institutsioonidevälisest poliitilisest aktiivsusest osavõtu tõenäosust suurendas kõrgharidus.

Tulemused kinnitasid, et Eestis elav vene vähemus ei tunne end eraldiseisva kogukonnana. Üle poole neist identifitseerib end Eestimaa rahva hulka kuuluvana. Ainult oma rahvusliku kuuluvusega identifitseeris end 34% vastajatest. Määramata ja Vene/Ukraina/Valgevene kodakondsuseta vene vähemusse kuulujate identifitseerimine end poliitilise kogukonnaga annab aluse Eesti kontekstis kaasaegsemate kodakondsuskäsitluste kasutusele võtmiseks.

Lisaks sai uut teavet Eestis elava vähemuse kohta. Positiivsena võib näha, et eesti keelt vähe oskavad mittekodanikud ei tunne ennast sel määral riigi elanikest võõrandununa kui varasemalt eeldada võis. Samas tuleks tähelepanu pöörata riigikeelt valdavatele vähemusrahvusest kodanikele, kes ei samasta end poliitilise kogukonnaga, kuna varasemates lähenemistes on seda gruppi peetud Eestisse integreerunuks, millest võiks eeldada ka suuremat toetust riigile.

Kuigi magistritöös anti panus poliitilise kogukonna kontseptsiooni uurimisel, on näha, et mõiste vajab veel edasiarendamist. Selgust oleks vaja poliitilise kogukonna piiritlemise ja toetuse taseme mõistmisel, kuid kuna mõiste tuli laiemalt levinud uurimisse tagasi alles 1999. aastal, siis on kitsaskohtade esinemine mõistetav. Kuigi Eesti on hea analüüsiobjekt tänu kogutavatele andmetele ja erineva kodakondsusega vähemustele, võivad saadud tulemused olla mõjutatud konkreetsest riigist ning tulemused teiste riikide kontekstis võivad olla märgatavalt erinevad. Samuti on tulemused poliitilise kogukonnaga identifitseerimisel kodakondsuse omavate ja mitteomavate indiviidide osas väga üllatavad ning sellest tulenevalt võib olla vaja edasist põhjalikku uurimist alternatiivsete statistiliste meetoditega.

Eesti kontekstis poliitilise kogukonna edasisel uurimisele võiks kaasa aidata Eesti Integratsiooni monitooringu andmestiku parem kättesaadavus. Käesoleva magistritöö koostamiseks oli võimalik kasutada 2015. aasta andmeid, kuid nende kogumisega on tegeletud kauem ning praeguseks ajaks oleks võimalik koostada longituuduuring

ajavahemikus 2002 – 2017. Vähemusrahvuse poliitilise kogukonnaga samastumise uurimist võiks laiendada ka nende riigiülese identifitseerimisega.

KIRJANDUS

- Abizadeh, Arash. 2002. „Does Liberal Democracy Presuppose a Cultural Nation? Four Arguments.“ *American Political Science Review* 96(3): 495-509.
- Abizadeh, Arash. 2008. „Democratic Theory and Border Coercion. No Right to Unilaterally Control Your Own Borders.“ *Political Theory* 36(1): 37-65.
- Abrams, Neil A., M. Steven Fish. 2015. „Policies first, institutions second: lessons from Estonia’s economic reforms.“ *Post-Soviet Affairs* 31(6): 491-513.
- Aidarov, Aleksandr, Wolfgang Drechsler. 2013. „Estonian russification of non-Russian ethnic minorities in Estonia? A policy analysis.“ *Trames* 17(2): 103-128.
- Almond, Gabriel A., Sidney Verba. 1989. *The Civic Culture: political attitudes and democracy in five nations*. Newbury Park: Sage.
- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined communities: reflections on the origin and Spread of nationalism*. London; New York: Verso.
- Balti Uuringute Instituut. 2011. *Ülevaade Eesti etniliste vähemusgruppide ja immigrantide poliitilisest osalusest ning ettepanekud selle suurendamiseks*. Kasutatud 8.1.2018 https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Soovitud_olukorra_parandamiseks.pdf
- Barreto, Matt A., José A. Muñoz. 2003. „Reexamining the “Politics of In-Between“: Political Participation Among Mexican Immigrants in the United States.“ *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 25(4): 427-447.
- Basok, Tanya. 2008. „Constructing Grassroot Citizenship for Non-Citizens.“ *Peace Review* 20(3): 265-272.
- Bellucci, Paolo, Vincenzo Memoli. 2012. „The Determinants of Democracy Satisfaction in Europe.“ In David Sanders, Pedro Magalhaes, Gabor Toka (eds), *Citizens and the European Polity: Mass Attitudes Towards the European and National Politics* (Oxford: Oxford University Press) 9-38.
- Bernhagen, Patrick, Michael Marsh. 2007. „Voting and Protesting: Explaining Citizen Participation in Old and New European Democracies.“ *Democratization* 14(1): 44-72.

- Bosswick, Wolfgang, Friedrich Heckmann. 2006. „Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities.“ *European foundation for the improvement of living and working conditions*. Kasutatud 8.1.2018 http://www.sem-ete.gr/wp-content/uploads/2014/07/efilwc_2.pdf
- Brigeovich, Anna. 2012. „Peeling Back the Layers: Territorial Identity and EU Support in Spain.“ *Regional & Federal Studies* 22(2): 205-230.
- Cebotari, Victor. 2015. „The Determinants of National Pride of Ethnic and Immigrant Minorities in Europe.“ *Nationalism and Ethnic Politics* 21(3): 269-288.
- Chen, Jie. 2004. „Political Support and Participation in a Non-Democratic Society: A Study of Chinese Urban Residents.“ *International Conference on the Transformation of Citizen Politics and Civic Attitudes in Three Chinese Societies*. Taipei, Taiwan, November 19-20.
- Cool, Linda E. 1981. „Ethnic Identity: A Source of Community Esteem for the Elderly.“ *Anthropological Quarterly* 54(4): 179-189.
- Dalton, Russell J. 1999. „Political Support in Advanced Industrial Democracies.“ In Pippa Norris (ed), *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government* (Oxford: Oxford University Press) 57- 77.
- Donsbach, Wolfgang, Michael W Traugott. 2008. *The SAGE Handbook of Public Opinion Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Dowley, Kathleen M., Brian D. Silver. 2002. „Social Capital, Ethnicity and Support for Democracy in the Post-Communist States.“ *Europe-Asia Studies* 54(4): 505-527.
- Easton, David, Jack Dennis. 1967. „The Child’s Acquisition of Regime Norms: Political Efficacy.“ *The American Political Science Review* 61(1): 25-38.
- Easton, David. 1965. *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Easton, David. 1975. „A Re-Assessment of the Concept of Political Support.“ *British Journal of Political Science* 5(4): 435-457.
- Eesti Koostöö Kogu. 2010. „Rahvusvahemused.“ Anzori Barkalaja, Raul Eamets, Mati Heidmets, Maris Jesse, Rainer Kattel, Aado Keskpaik, Jaak Kliimask, Garri Raagmaa, Antti Roose, Viive-Riina Ruus, Tiit Tammaru, Erik Terk (koost.), *Eesti Inimvara Raport (IVAR): võtmeprobleemid ja lahendused*. 25-27.

- Eesti Vabariigi haridusseadus (1.1.2016) *Riigi Teataja I*. Kasutatud 8.1.2018
<https://www.riigiteataja.ee/akt/968165?leiaKehtiv>
- Eesti ühiskonna lõimumismonitooringu küsitlusuuringu andmestik. 2015.
- Ehin, Piret. 2007. „Political support in the Baltic states, 1993-2004.“ *Journal of Baltic Studies* 38(1): 1-20.
- Ekman, Joakim, Sergiu Gherghina, Olena Podolian. 2016. „Challenges and realities of political participation and civic engagement in central and Eastern Europe.“ *East European Politics* 32(1): 1-11.
- Espenberg, Kerly, Mare Ainsaar, Kairi Kasearu, Laur Lilleoja, Oliver Nahkur, Ave Roots, Andu Rämmer, Marek Sammul, Kadri Soo, Triin Vihalemm (koost.). 2013. *Vähemusrahvusest inimeste töö-ja pereelu ühitamise võimaluste analüüs*. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE.
- Ezrow, Lawrence, Georgios Xezonakis. 2016. „Satisfaction with democracy and voter turnout: A temporal perspective.“ *Party Politics* 22(1): 3-14.
- Fein, Lisa C., Jeremy B. Straughn. 2014. „How citizenship matters: narratives of stateless and citizenship choice in Estonia.“ *Citizenship Studies* 18(6-7): 690-706.
- Foa, Roberto Stefan, Grzegorz Ekiert. 2017. „The weakness of postcommunist civil society reassessed.“ *European Journal of Political Research* 56(2): 419-439.
- Frowein, Jochen A, Roland Bank. 2001. „The Participation of Minorities in Decision-Making Processes.“ In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (ZaöRV)*. 61(1-2): 1-27. Kasutatud 8.1.2018
http://www.zaoerv.de/61_2001/61_2001_1_a_1_28.pdf
- Fuchs, Dieter. 1999. „The Democratic Culture of Unified Germany“. In Pippa Norris (ed) *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government* (Oxford: Oxford University Press) 123-145.
- Fung, Archon. 2006. „Varieties of Participation in Complex Governance.“ *Public Administration Review* 66:66-75.
- Golash-Boza, Tanya. 2016. „Feeling Like a Citizen, Living As a Denizen: Deportees' Sense of Belonging.“ *American Behavioral Scientist* 60(13): 1575-1589.
- Grönlund, Kimmo, Maija Setälä. 2004. Low Electoral Turnout: An indication of a Legitimacy Deficit? A paper prepared for presentation at the ECPR Joint Sessions of Workshops Uppsala, 13.-18. aprill.

- Grönlund, Kimmo. 2007. „Knowing and Not Knowing: The Internet and Political Information.“ *Scandinavian Political Studies* 30(3): 397-418.
- Guibernau, Montserrat. 2004. „Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment.“ *Nations and Nationalism* 10(1/2): 125-141.
- Hadjar, Andreas, Michael Beck. 2010. „Who does not participate in elections in Europe and why is this?“ *European Societies* 12(4): 521-542.
- Halapuu, Viivika, Aune Valk. 2013. *Täiskasvanute oskused Eestis ja maailmas: PIAAC uuringu esmased tulemused*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Heinsalu, Alo Arne Koitmäe, Leino Mandre, Mihkel Pilving, Priit Vinkel (koost.). 2015. *Valimised Eestis 1992-2015. Statistikat ja selgitusi*. Tallinn: Vabariigi Valimiskomisjon.
- Helemäe, Jelena. 2008. „Töölane eneseteostus ja selle võimaluste tajumine.“ Eesti Integratsiooni monitooring. Uuringu aruanne (Tallinn: Tallinna Ülikool) 24-50.
- Hillygus, D. Sunshine. 2005. „The Missing Link: Exploring the Relationship Between Higher Education and Political Engagement.“ *Political Behavior* 27(1): 25-47.
- Hur, Aram. 2017. „Is there an intrinsic duty to vote? Comparative evidence from East and West Germans.“ *Electoral Studies* 45: 55-62.
- Jacobs, Dirk, Marc Swyngedouw, Laurie Hanquinet, Véronique Vandezande, Roger Anderssin, Ana Paula, Beja Horta, Maria Berger, Mario Diani, Amparo Gonzalez Ferrer, Marco Giugni, Miruna Morariu, Katia Pilati, Paul Statham. 2009. „The challenge of measuring immigrant origin and immigration-related ethnicity in Europe.“ *Migration & Integration* 10: 67-88.
- Jenson, Jane, Martin Papillon. 2000. „Challenging the Citizenship Regime: The James Bay Cree and Transnational Action.“ *Politics and Society* 28(2): 245-264.
- Just, Aida, Christopher J. Anderson. 2011. „Immigrants, Citizenship and Political Action in Europe.“ *British Journal of Political Science* 42(3): 481-509.
- Juteau, Danielle. 2002. „The Citizen Makes an Entrée: Redefining the National Community in Quebec.“ *Citizenship Studies* 6(4): 441-458.
- Juviler, Peter, Sherrill Stroschein. 1999. „Missing Boundaries of Comparison: The Political Community.“ *Political Science Quarterly* 114(3): 435-453.
- Kaart, Tanel. 2012. „Binaarsete tunnuste analüüsimeetodid.“ Kasutatud 8.1.2018 http://www.eau.ee/~ktanel/bin_tunnuste_analyys/pt11.php

- Kallas, Kristina, Kats Kivistik. 2015. „Kodakondsus, poliitiline enesemäärang ja osalemine“. *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2015. Uuringu aruanne* (Tallinn: Kultuuriministeerium) 6-23.
- Kanji, Mebs, Kerry Tannahill, Vincent Hopkins. 2015. „Support for Political Community: Evidence from Quebec and the Rest of Canada.“ *Canadian Political Science Review* 9(1): 193-211.
- *Kellel on Eestis hea, kellel parem? Võrdõiguslikkuse mõõtmise mudel.* 2016. Triin Roosalu (toim.) Tallinn: Soolise Võrdõiguslikkuse ja Võrdse Kohtlemise Voliniku Kantselei.
- Klingemann, Hans-Dieter. 1999. „Mapping Political Support in the 1990s: A Global Analysis.“ In Pippa Norris (ed), *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government* (Oxford: Oxford University Press) 1-27.
- Kodakondsuse seadus (3.1.2017) *Riigi Teataja* I. Kasutatud 8.1.2018 <https://www.riigiteataja.ee/akt/961169?leiaKehtiv>
- Korts, Külliki. 2009. „Inter-Ethnic Attitudes and Contacts Between Ethnic Groups in Estonia.“ *Journal of Baltic Studies* 40(1) 121-137.
- Kostadinova, Tatiana. 2003. „Voter turnout in post-Communist Europe.“ *European Journal of Political Research* 42(6): 741-759.
- Kostelka, Filip. 2014. „The State of Political Participation in Post-Communist Democracies: Low but Surprisingly Little Biased Citizen Engagement.“ *Europe-Asia Studies* 66(6): 945-968.
- Krusell, Siim. 2016. „Põliselanike ja immigrantide vaesust mõjutavad tegurid.“ Statistikaamet (koost.), *Vaesus Eestis* (Tallinn: Statistikaamet) 37-39.
- Kukathas, Chandran. 2003. *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Lamprianou, Iasonas. 2013. „Contemporary Political Participation Research: A Critical Assessment.“ In K.N. Demetriou (ed), *Democracy in Transition. Political Participation in the European Union* (Heidelberg: Springer) 21-42.
- Lauristin, Marju. 2008. „Kodanikud ja mittekodanikud: venekeelse elanikkonna erinevad kategooriad ja lõimumistendentsid.“ *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008. Uuringu aruanne* (Tallinn: Tallinna Ülikool) 142-163.

- Leping, Kristian-Olari, Ott Toomet. 2008. „Emerging ethnic wage gap: Estonia during political and economic transition.“ *Journal of Comparative Economics* 36(4): 599-619.
- Leppik, Marianne. 2016. *Eesti välispäritolu rahvastik eelistab kutseharidust*. Statistikaameti ajaveeb. Kasutatud 8.1.2018 <https://blog.stat.ee/2016/01/19/eesti-valispäritolu-rahvastik-eelistab-kutseharidust/>
- Lewis, Thomas J. 1974. „The Normative Status of Talcott Parsons’ and David Easton’s Analyses of the Support System.“ *Canadian Journal of Political Science* 7(4): 672-686.
- Lijphart, Arend. 1997. „Unequal Participation: Democracy’s Unresolved Dilemma.“ *The American Political Science Review* 91(1): 1-14.
- Machado, Fabiana, Carlos Scartascini, Mariano Tommasi. 2011. „Political Institutions and Street Protests in Latin America.“ *Journal of Conflict Resolution* 55(3) 340-365.
- Masso, Anu, Piia Tammpuu. 2017. „Eesti- ja venekeelse elanikkonna ruumisuhed.“ Peeter Vihalemm, Marju Lauristin, Veronika Kalmus ja Triin Vihalemm (koost.), *Eesti ühiskond kiirenevas ajas: elaviku muutumine Eestis 2002-2014 Mina. Maailm. Meedia tulemuste põhjal* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus) 524-556.
- McAllister, Ian. 1999. „The Economic Performance of Governments.“ In Pippa Norris (ed), *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government* (Oxford: Oxford University Press) 188-203.
- MEIS. Raamatukogu. Kasutatud 8.1.2018 http://www.meis.ee/raamatukogu?book_id=128
- Miller, Eugene F. 1971. „David Easton’s Political Theory.“ *The Political Science Reviewer* 1(1): 184-235.
- Morales, Daniel E. Moreno. 2008. „National Political Community and Ethnicity: Evidence from Two Latin America Countries.“ *Nationalism and Ethnic Politics* 14(1) 55-84.
- Muller, Edward N., Thomas O. Jukam. 1977. „On the Meaning of Political Support.“ *The American Political Science Review* 71(4): 1561-1595.

- Nimmerfeldt, Gerli, Jennie Schulze, Marti Taru. 2011. „The Relationship between Integration Dimensions among Second Generation Russians in Estonia.“ *Studies of Transition States and Societies* 3(1): 76-91.
- Nimmerfeldt, Gerli. 2012. „Ethnic and Civic Identities of Russian Youth in Estonia.“ In Raivo Vetik (ed), *Nation-Building in the Context of Post-Communist Transformation and Globalization. The case of Estonia* (Bern, Switzerland: Peter Lang Verlag) 253-282.
- Norris, Pippa. 1999. „Introduction: The Growth of Critical Citizens?“ In Pippa Norris (ed), *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government* (Oxford: Oxford University Press) 1-27.
- Norris, Pippa. 2011. *Democratic deficit: critical citizens revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, Pippa. 2017. „The conceptual framework of political support.“ In Sonja Zmerli, Tom W.G. van der Meer (eds), *Handbook on Political Trust* (London: Edward Elgar Publishing) 19-32.
- Offe, Claus. 2006. „Political disaffection as an outcome of institutional practices? Some post-Tocquevillean speculations.“ In Mariano Torcal, J. R. Montero (eds), *Political Disaffection in Contemporary Democracies. Social Capital, institutions, and politics* (London: Routledge) 23-45.
- Ong, Anthony D., Thomas E. Fuller-Rowell, Jean S. Phinney. 2010. „Measurement of Ethnic Identity: Recurrent and Emergent Issues.“ *Identity* 10(1): 39-49.
- Oyserman, Daphna, Janet K. Swim. 2001. „Stigma: An Insider's View.“ *Journal of Social Issues* 57(1): 1-14.
- Phinney, Jean S. 1990. „Ethnic Identity in Adolescents and Adults: Review of Research.“ *Psychological Bulletin* 108(3): 499-514.
- Piazza, James A. 2011. „Poverty, minority economic discrimination, and domestic terrorism.“ *Journal of Peace Research* 48(3): 339-353.
- Platt, Lucinda. 2014. „Is there assimilation in minority groups' national, ethnic and religious identity?“ *Ethnic and Racial Studies* 37(1): 46-70.
- Politsei- ja Piirivalveamet. 2017. *Naturalisatsioon. Kodakondsus ja migratsiooni valdkonna statistika*. Kasutatud 8.1.2018 <https://www.politsei.ee/dotAsset/61217.pdf>

- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Quaranta, Mario. 2016. „What is Protest? Concept and Measurement.“ In Mario Quaranta (ed), *Political Protest in Western Europe: Exploring the Role of Context in Political Action* (Cham: Springer International) 21-44.
- Quintelier, Ellen. 2007. „Differences in political participation between young and old people.“ *Contemporary Politics* 13(2): 165-180.
- Rocha, Rene R., Rodolfo Espino. 2010. „Segregation, Immigration, and Latino Participation in Ethnic Politics.“ *American Politics Research* 38(4): 614-635.
- Rosbrook-Thompson, James. 2015. „‘I’m local and foreign’: Belonging, the city and the case for denizenship.“ *Urban Studies* 52(9): 1615-1630.
- Saarts, Tõnu. 2009. „Eesti ja Läti kodakondsuspoliitika võrdlus taasiseseisvusajal.“ *Acta Politica* 3: 132-154.
- Safran, William. 1997. „Citizenship and Nationality in Democratic Systems: Approaches to Defining and Acquiring Membership in the Political Community.“ *International Political Science Review* 18(3): 313-335.
- Sanborn, Howard. 2015. „Democratic Consolidation: Participation and Attitudes Toward Democracy in Taiwan and South Korea.“ *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 25(1): 47-61.
- Schlenker, Andrea, Joachim Blatter. 2014. „Conceptualizing and evaluating (new) forms of citizenship between nationalism and cosmopolitanism.“ *Democratization* 21(6): 1091-1116.
- Seppel, Külliki. 2017. „Meediakasutus ja infoväli.“ *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017. Uuringu aruanne* (Tallinn: Kultuuriministeerium) 68-78.
- Serrano, Ivan. 2013. „Just a Matter of Identity? Support for Independence in Catalonia.“ *Regional & Federal Studies* 23(5) 523-545.
- Shin, Doh C. 2012. „Cultural Origins of Diffuse Regime Support among East Asians: Exploring an Alternative to the Theory of Critical Citizens.“ *ABS Working Paper Series No. 63*. Kasutatud 8.1.2018 <http://www.asianbarometer.org/publications/abs-working-paper-series>
- Smith, A.D. 2002. „When is a Nation.“ *Geopolitics* 7(2): 5-32.

- Song, Sarah. 2009. „Democracy and noncitizen voting rights.“ *Citizenship Studies* 13(6): 607-620.
- Song, Sarah. 2012. „The boundary problem in democratic theory: why the demos should be bounded by the state.“ *International Theory* 4(1): 39-68.
- Stadnik, Alyona. 2017. „Andres Anvelt: kõik Eestis sündinud ja kasvanud lapsed on meie lapsed.“ Kasutatud 8.1.2018
<https://www.aripaev.ee/uudised/2017/01/24/andres-anvelt-koik-eestis-sundinud-ja-kasvanud-lapsed-on-meie-lapsed>
- Statistikaamet 2017. *Rahvaarv rahvuse järgi, 1. jaanuar, aasta*. Kasutatud 8.1.2018
<https://www.stat.ee/34267>
- Stephens, Angharad Closs, Vicki Squire. 2012. „Politics through a web: citizenship and community unbound.“ *Environment and Planning D: Society and Space* 30(3): 551-567.
- Tammur, Alis. 2017. „Põlisrahvastik ja välispäritolu rahvastik Eestis.“ *Eesti Statistika Kvartalikiri* (Tallinn: Statistikaamet) 39-56.
- Teemaleht: Eesti vähemusrahvusest inimeste olukord tööturul. 2017. *Soolise võrdõiguslikkuse ja võrse kohtlemise voliniku kantselei*. Kasutatud 8.1.2018
http://www.vordoigusvolinik.ee/wp-content/uploads/2017/08/teemaleht_rahvus.pdf
- Teixeira, Conceição Pequito, Emmanouil Tsatsanis, Ana Maria Belchior. 2014. „Support for Democracy in Times of Crisis: Diffuse and Specific Regime Support in Portugal and Greece.“ *South European Society and Politics* 19(4): 501-518.
- Teorell, Jan. 2006. „Political participation and three theories of democracy: A research inventory and agenda.“ *European Journal of Political Research* 45(5): 787-819.
- Thomas, Elaine R. 2002. „Who Belongs? Competing Conceptions of Political Membership.“ *European Journal of Social Theory* 5(3): 323-349.
- Tooding, Liina-Mai. 2014. Statistilise andmeanalüüsi meetodid. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 8.1.2018
<http://samm.ut.ee/regressioonianalyys>
- Tooding, Liina-Mai. 2015. *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Toomet, Ott. 2011. „Learn English, Not the Local Language! Ethnic Russians in the Baltic States.“ *The American Economic Review* 101(3): 526.
- Triandafyllidou, Anna. 1998. „National identity and the 'other'.“ *Ethnic and Racial Studies* 21(4): 593-612.
- Valk, Aune. 2000. „Ethnic Identity, Ethnic Attitudes, Self-Esteem, and Esteem Toward Others Among Estonian and Russian Adolescents.“ *Journal of Adolescent Research* 15(6): 637-651.
- van Deth, Jan W. 2016. „What is Political Participation.“ Oxford Research Encyclopedia of Politics. Kasutatud 8.1.2018 <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-68>
- Waters, Mary C., Tomas Jiménez. 2005. „Assessing Immigrant Assimilation: New Empirical and Theoretical Challenges.“ *Annual Review of Sociology* 31: 105-125.
- Vetik, Raivo. 2015. „Eesti riigiidentiteet: eestivenelaste kuuluvustunne ja eestlaste kaasamisvalmidus.“ *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2015. Uuringu aruanne*. (Tallinn: Kultuuriministeerium) 24-35.
- Vihalemm, Triin, Veronika Kalmus. 2009. „Cultural Differentiation of the Russian Minority.“ *Journal of Baltic Studies* 40(1): 95-119.
- Välisministeerium. 2009. Fact sheet. Estonia Today. Citizenship. Kasutatud 8.1.2018 http://vm.ee/sites/default/files/content-editors/web-static/249/Citizenship_Sept2009.pdf
- Yuval-Davis, Nira. 2006. „Belonging and the politics and belonging.“ *Patterns of Prejudice* 40(3): 197-214.

CITIZENSHIP, NATIONALITY AND SUPPORT FOR POLITICAL COMMUNITY

Terje Savi

SUMMARY

Political community is part of the political support theory. Political support was first introduced by David Easton. He called it *system* support. Although the ideas about the concept were described in his earlier works, the theory took its distinct form in 1965. Easton described three objects of support: political community, regime and incumbent authorities. His approach gained supporters and critics and the theory found its part in political research.

Political support was further developed by Pippa Norris in her book *Critical citizen. Global Support for Democratic governance* (1999). Her aim was to understand the reasons what caused the emergence of critical citizen – someone who supports the democratic system but is not content how the regime works. She refined the classification created by Easton and in her model had five objects of support: political community, regime principles, regime performance, regime institutions, political actors. She saw the necessity in specification, because it would reduce the misunderstanding and controversy surrounding Eastons' theory. Norris illustrated, how all five levels could be measured with survey questions. The articles in her collaborative book also showed that people do make a distinction between the five objects and the survey questions were suitable for finding the support levels.

The most general support object, political community, is seen as the most important, but it is the least studied amongst the five objects. The fact that it is least studied means that the theoretical basis for it is not highly developed. Norris defined political community as „a basic attachment to the nation beyond the present institutions of government and a general willingness to co-operate politically“ (Norris 1999). The typical survey questions measuring the support for political community are connected with national pride, patriotism and identity.

The importance of studying about political community is threefold. Firstly, it is the only object of political support which focuses on the human dimension. This means that it has real impact on the state. Support for political community creates solidarity and solidarity can be seen as a basis of democracy. Secondly, the process of globalizing blurs the borders of nation states, but still the world is made out of nation states which need to gain support from the political community to persist. And thirdly, the increased knowledge about how to political community functions could create deeper and higher knowledge about the state.

Although the previously mentioned survey questions could measure support for political community in homogeneous democratic society, it is not suitable for multinational emerging democracies, where people belong in different ethnic groups and have different citizenship statuses. The borders of political community are often defined with belonging to the nation or having the state citizenship, but these borders are too tight. In multinational state, there are people from different nationalities who could feel as being a part of the political community. Also, people with different citizenship statuses can have a support for political community in the state where they live in. This is the basis for the reason alternating the definition in a way that it could also take into account the minorities, who still have a national identity different from the majority population. The basic definition of the political community in the thesis will be: a basic attachment to the state beyond the present institutions of government and a general willingness to co-operate politically.

The aim of the thesis is first to find the indicators that affect the minority support for political community in a multinational state. Secondly, to see if support for political community affects political participation among minorities. There are two research questions: 1) What influences the support for political community in minority population? 2) How minorities' support for political community affects political participation? It is important to know how much minority residents feel the support for the overall political community, because it would give the incumbent authorities the overview of the minority situation in the state and would give guidelines how to plan political decisions in the future. The declining level of political participation is seen as an erosion of democracy.

There have been research on the other political support levels' effect on political participation, but not on the effect of support for political community.

Estonia was used as a case study. The state is suitable, as it has a large minority who has a different citizenship background. The data was available from Estonian Integration monitoring conducted in 2015. It is representative of the minority population.

To find the answer to the research questions, seven hypotheses were created. The main indicators that were predicted to influence the support for political community were age (younger support more), citizenship status (citizens support more), generation (second/third support more), education (highly educated support more), knowledge of the state language (more proficient support more), family economic situation (wealthier support more). Gender was used as a control variable. The hypotheses were tested using multinomial logistic regression. It was found that undetermined citizenship, third country national and lesser proficiency in state language were positively correlated with support for political community on the moderate and strong level. Older age and higher proficiency in state language were negatively correlated with support for political community. The reasons behind the findings are not clear, but it can be assumed, that Estonian citizenship does not determine who feels part of the political community. Also, there could be other reasons besides pure dislike for the state to decide to not acquire citizenship. The predicted direction of language was opposite. For low proficiency and support for political community could be caused because of the fact that the minority population is segregated and they do not need high proficiency in everyday communication and they do not see it as a problem. For the high proficiency the explanation might be in a fact that even high knowledge in state language does not give significant benefits in everyday life.

The hypotheses for influence on political activity were that higher political community support was connected with conventional participation and lower community support with unconventional political participation. Sociodemographic indicators were used as control variables. The relation proved to be statistically not significant. It could be caused by the matter that a political community is seen as an attachment beyond present institutions of government. It might be that daily politics connected with present

institutions are not the political activity that the support for political community influences. It could need more serious political problems, like political activity caused by referendums, war activity, environmental or natural disasters. This needs further research.

The thesis concludes that it is important to use survey question that does not leave minority and non-citizen population aside. It proves that minorities and non-citizens do have support for political community. In the case of Estonia, the situation where people with undetermined and Russian citizenship and low state language proficiency support political community means, that they are not alienated from the state on the level that has been predicted previously. Also, minority representatives who have Estonian citizenship and who are proficient in state language are not so supportive for the overall community, although they have been seen as rather well integrated. Research on the political community support influence on political activity should be further investigated using other indicators that are not available in the case of Estonia.

LISA

Tabel 3. Muutujad logistilises regressioonis

Muutuja	Küsimus EIM 2015	Kodeering magistritöös
Poliitilise kogukonnaga identifitseerimine	Eestis elab palju rahvusi, kes kõik kokku moodustavad Eestimaa rahva. Kui mõtlete endast kui oma rahvuse esindajast ja Eestimaa rahva esindajast, siis kelle hulka kuuluvaks Te end peate?	1 – nõrk poliitilise kogukonnaga identifitseerimine 2 – keskmine poliitilise kogukonnaga identifitseerimine 3 – tugev poliitilise kogukonnaga identifitseerimine (referents: 1)
Sugu	Sugu: mees; naine	1 – mees, 0 – naine
Kodakondsus	Milline on teie kodakondsus?	Kaks dihhotoomset muutujat 1 – vene, ukraina, valgevene, 0 – kõik teised 1 – määratlemata; 0 – kõik teised (referents: Eesti)
Vähemuse teise/kolmandasse põlvkonda kuulumine	Kus Te olete sündinud?	1 – Eestis; 0 – kõik teised
Haridus	Teie haridus?	Kaks dihhotoomset muutujat 1 – alg- ja põhiharidus; 0 – kõik teised 1 – kõrgharidus; 0 – kõik teised (referents: keskhariidus)
Vanus (poliitiline aktiivsus)	Vanus täisaastates	Aastates
Vanus (kogukonnaga samastumine)	Vanus täisaastates	Vanusegrupid 25-34 35-44 45-54 55-64 65-74 75+ (referents: 15-24)
Keeleoskus	Milliseid keeli Te oskate ja kui hästi enda hinnangul? Eesti keel.	Kaks dihhotoomset muutujat 1 – nõrk keeleoskus; 0 – kõik muu 1 – hea keeleoskus; 0 – kõik muu (referents: keskmine keeleoskus)

Majanduslik olukord	Milline järgnevatest kirjeldustest vastab Teie arvates kõige paremini Teie leibkonna praegusele sissetulekute tasemele?	Kaks dihhotoomset muutujat 1 – raske toimetulek; 0 – kõik teised 1 – hea toimetulek; 0 – kõik teised (referents: rahuldav toimetulek)
Konventsionaalne poliitiline aktiivsus	Järgmised tegevused koondatult: - 2013. aastal kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel osalemine - Avalikest koosolekutest osalemine, kus arutatakse poliitilisi või sotsiaalseid probleeme - ideede-ettepanekutega isiklikult pöördumine mõne poliitiku või kõrge ametniku poole - Internetis poliitilises arutelus osalemine (kirjutanud artikli, saatnud e-kirja, kommentaari)	1 – konventsionaalselt poliitiliselt aktiivne 0 – mitteaktiivne
Mittekonventsionaalne poliitiline aktiivsus	Järgmised tegevused koondatult: - meeleavaldusest, piketist osa võtmine - üleskutsele, protestiavaldusele, petitioonile allkirja andmine - poliitilise sõnumiga märgi või lindi kandmine, klepsu kasutamine - mõne poliitilise sisuga pooldamise või protestikampaaniaga liitumine Facebookis vm suhtlusvõrgustikus - protesti märgiks valimistel mitte osalemine.	1 – mittekonventsionaalselt poliitiliselt aktiivne 0 – mitteaktiivne

Mina, Terje Savi
49101160285

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

KODAKONDSUS, RAHVUS JA IDENTIFITSEERIMINE POLIITILISE
KOGUKONNAGA: EESTI NÄIDE,

mille juhendaja on Piret Ehin,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 12.1.2018

(allkiri)